

Sveriges ekonomi

Statistiskt perspektiv

The logo for SCB (Statistiska centralbyrån) is a dark grey circle containing the letters 'SCB' in white, bold, sans-serif font.

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden

Ur innehållet:

Stark återhämtningsid 3

I kontrast till finansiell oro och anemisk tillväxt i delar av Europa präglades den svenska ekonomin återigen av stark återhämtning tredje kvartalet. Från användningssidan stod lager och fasta bruttoinvesteringar för de största bidragen till BNP-tillväxten. De starka utvecklingstalen ska givetvis ses mot bakgrund av föregående års stålbad. Den inhemska ekonomin har dock definitivt tillfrisknat i snabb takt.

Investeringsnivån avsevärt lägre än 2008....sid 10

De fasta bruttoinvesteringarna ökade för fjärde kvartalet i rad. Tillsammans med lagerinvesteringarna låg de bakom större delen av tillväxten tredje kvartalet. Ökningstakten de senaste kvartalen är dock ingen spegelbild av nedgången – investeringsnivån är avsevärt lägre än innan fallet 2009. Lagerinvesteringarna fortsatte att ge ett stort bidrag till BNP-utvecklingen, men lageruppbyggnaden är hittills blygsam i förhållande till den tidigare utvecklingen.

Ökade skillnader i löneutveckling mellan NR och KLPsid 26

I en temaartikel utreds orsakerna till den ökade skillnaden mellan utvecklingen för lön per timme inom näringslivet enligt vad som beräknas från NR och det som uppmätts i Konjunkturstatistik, löner för privat sektor.

Nummer 4•2010

Innehåll

Sammanfattning.....	3
Internationell utblick.....	4
Export och import.....	5
Konsumtion.....	7
Bruttoinvesteringar.....	10
Näringsliv.....	13
Bidrag till BNP-tillväxten.....	18
Arbetsmarknad.....	19
Revideringar i nationalräkenskaperna.....	23
Löneutveckling i ekonomin.....	26
Summary.....	33

SCB-Indikatorer

Webbpublikationen *SCB-Indikatorer* utkommer omkring den första i varje månad (utom i augusti) och ger en översikt av konjunkturläget, baserad på de färskaste siffrorna. Du hittar den på www.scb.se. Välj Hitta statistik, SCB-Indikatorer.

Sammanfattning

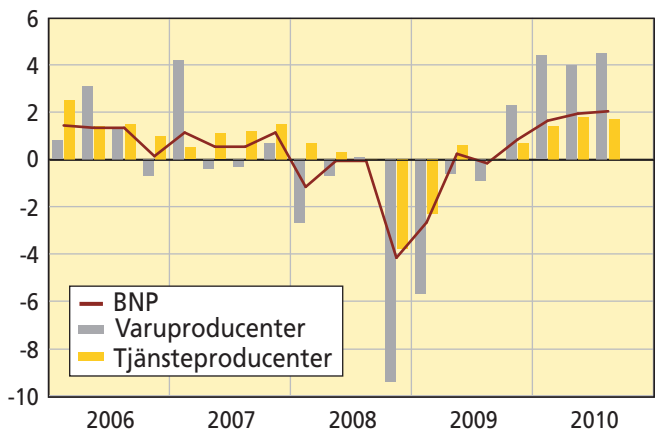
Stark återhämtning

I kontrast till finansiell oro och anemisk tillväxt i delar av Europa präglades den svenska ekonomin återigen av stark återhämtning tredje kvartalet. Från användningssidan stod lager och fasta bruttoinvesteringar för de största bidragen till BNP-tillväxten. De starka utvecklingstalen ska givetvis ses mot bakgrund av föregående års stålbad. Den inhemska ekonomin har dock definitivt tillfrisknat i snabb takt.

BNP steg med 2,1 procent tredje kvartalet, säsongrensad och jämfört med föregående kvartal. I jämförelse med motsvarande kvartal föregående år ökade BNP med 6,9 procent.

BNP samt förädlingsvärde för varu- respektive tjänsteproducenter

Procentuell förändring från föregående kvartal. Säsongrensade värden

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Produktionen inom näringslivet ökade med oförminskad styrka tredje kvartalet. Den varuproducerande sektorn, som rasade mest i nedgångsfasen, var fortsatt den främsta drivkraften. Även de tjänsteproducerande branscherna ökade, om än i mer måttlig takt. Allra snabbast bland de varuproducerande branscherna ökade produktionen inom mineralutvinningsindustrin. Byggsektorn var en annan bransch där det rådde högtryck. De större byggföretagen gynnas nu av de expansiva programmen för nya bostäder i stora delar av Sverige medan de mindre gynnas av ROT-avdragen.

De svenska hushållen har varit på ett strålande köphumör under sommaren och i början på hösten. Under tredje kvartalet ökade hushållen konsumtionsutgifterna med 1,4 procent från andra kvartalet och 5,6 procent i årstakt. Det är höga tal även i ett internationellt perspektiv. Ett flertal faktorer ligger bakom optimismen; fortsatt låga räntor, stigande börskurser och fastighetspriser, en allt starkare arbetsmarknad samt gynnsamma konjunkturutsikter. Hushållens köpin-

trasse hade det senaste kvartalet en bred inriktning, de allra flesta posterna i hushållsbudgeten ökade, men allra mest ökade utläggen för personbilar.

De fasta bruttoinvesteringarna ökade för fjärde kvartalet i rad. Tillsammans med lagerinvesteringarna låg de bakom större delen av tillväxten tredje kvartalet. Ökningstakten de senaste kvartalen är dock ingen spegelbild av nedgången – investeringsnivån är avsevärt lägre än innan fallet 2009. Lagerinvesteringarna fortsatte att ge ett stort bidrag till BNP-utvecklingen, men lageruppbyggnaden är hittills blygsam i förhållande till den tidigare avvecklingen.

Varuexporten utvecklades starkt och ökade även betydligt snabbare än världshandeln tredje kvartalet. Ökningstakten mattades dock av något jämfört med föregående kvartal. Två produktgrupper som utmärkte sig med ovanligt höga utvecklingstal, både inom exporten och importen, var motorfordon och teleprodukter. Vid sidan av den starka exportutvecklingen har importen ökat mycket kraftigt i kölvattnet av spender samma hushåll och investeringsvilliga företag. Exportnettot gav ett negativt bidrag till BNP för femte kvartalet i rad. Ett sätt att alternativt redovisa som tydligare åskådliggör exportens avgörande betydelse för den svenska ekonomin är att importjustera samtliga poster i försörjningsbalansen och inte bara exporten. Utifrån en schablonmässig importjusterad beräkning stod exporten för 2,8 procentenheter av BNP-ökningen.

Arbetslösheten fortsatte att minska, men takten under tredje kvartalet var förhållandevis blygsam. Andelen arbetslösa kvinnor och män uppgick till 8,2 respektive 8,4 procent enligt säsongrensade data. Noterbart är att dessa värden fortfarande ligger 2–3 procentenheter högre än under högkonjunkturen på arbetsmarknaden för cirka tre år sedan. Inom den privata sektorn ökade antalet vakanser snabbare än antalet lediga jobb. Det kan vara en indikation på att det tar allt längre tid att tillsätta lediga jobb och att det råder arbetskraftsbrist inom vissa områden.

Sveriges Ekonomi – statistiskt perspektiv inkluderar även två temaartiklar med fokus på Nationalräkenskaperna (NR). I den första artikeln studeras hur BNP och användningssidans huvudvariabler har reviderats de senaste tio åren. Resultaten visar att revideringarna av BNP fortfarande har ett systematiskt fel, men att dessa har minskat jämfört med 90-talet. Fasta bruttoinvesteringar är det aggregat som revideras mest. I den andra artikeln utreds orsakerna till den ökade skillnaden i löneutveckling mellan vad som beräknas från NR och det som uppmätts i Konjunkturstatistik, löner för privat sektor.

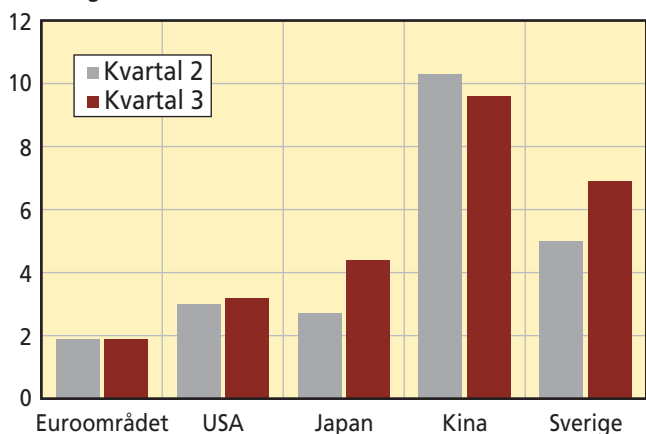
Europa släpar efter

Världsekonomin fortsätter att återhämta sig i relativt god takt. Trögast går det i Europa och skuldsättningen i vissa europeiska länder är ett orosmoln. Världshandelns ökning visar en tendens att mattas av. Prognoserna för den globala BNP-tillväxten visar för 2011 på en viss avmattning men farten väntas åter öka 2012.

När BNP-utfallet för tredje kvartalet nu föreligger kan konstateras att farten i ekonomin fortfarande är god på de flesta håll. BNP-tillväxten i USA och Japan var, enligt en jämförelse över fyra kvartal, under det tredje kvartalet högre än föregående kvartal, medan den i Kina sjönk något men då från en mycket hög nivå. I euroområdet var tillväxttakten oförändrad, men den låg på en betydligt lägre nivå än i övriga länder.

BNP-tillväxt 2010

Procentuell förändring från motsvarande kvartal föregående år

Källa: Eurostat, Kinas statistikbyrå och SCB

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

IMF:s prognos relativt oförändrad

IMF:s prognos för BNP-utfallet 2010 för industriländerna har i oktober justerats upp marginellt till 2,7 procent. För USA är motsvarande prognos 2,6 procent, en kraftig nedrevidering från tidigare 3,3 procent. Prognosen för Kina ligger kvar oförändrat på 10,5 procent. Man räknar med en långsammare tillväxttakt i slutet av innevarande år och under 2011, bland annat på grund av minskande stimulansåtgärder. Den globala BNP-tillväxten beräknas bli 4,8 procent i år och 4,2 procent 2011. Risk finns dock att återhämtningen kan komma av sig, till exempel på grund av oro på de finansiella marknaderna.

OECD:s bedömningar från november ansluter i stort sett till ovanstående. Det konstateras att tillväxten är snabbare i de nyligen industrialiserade ekonomierna än i OECD-länderna. Prognosen för 2011 är en BNP-ökning på 2,3 procent för OECD-länderna, vilket är en halv procentenhet svagare

än prognosen för i år, men att ökningstakten 2012 åter ska vara uppe på samma nivå som 2010. Det bedöms också att arbetslösheten fortsätter att vara hög i många länder.

Hyfsad tillväxt i USA och Asien

BNP-siffran för andra kvartalet på 0,4 procent var överraskande svag för USA. Tredje kvartalet steg tillväxten åter något till 0,6 procent jämfört med kvartalet före. Den svaga uppgången under andra kvartalet hade sin främsta orsak i en extremt kraftig importökning. Tredje kvartalet drogs BNP upp av framför allt hushållens konsumtion av tjänster samt lageruppbbyggnad. Den amerikanska BNP-tillväxten låg dock fortfarande långt under noteringarna från första kvartalet 2010 och sista kvartalet i fjol.

Japan visade fortfarande relativt bra tillväxt under tredje kvartalet. BNP-tillväxten i Kina har stabiliserats på för landet normalt höga nivåer. För tredje kvartalet var BNP 9,6 procent högre än ett år tidigare

Trögt i Europa

Det har inte blivit någon riktig fart på den europeiska ekonomin. De finansiella problemen, främst den grekiska och numera också den irländska skuldkrisen, kastar en skugga över området. Oro finns för att krisen sprider sig vidare till i första hand fler länder i Sydeuropa. Många länder brottas med budgetproblem av något mindre dignitet och vilka följer detta kan få för BNP-tillväxt och sysselsättning kan vara svårt att bedöma. BNP-tillväxten inom euroområdet var det tredje kvartalet åter tillbaka på 0,4 procent, jämfört med föregående kvartal, efter den som det ser ut tillfälliga förbättringen under andra kvartalet då BNP steg 1 procent. Den bästa utvecklingen i år bland de stora euroländerna har Tyskland haft. Det andra kvartalet var mycket starkt då BNP steg 2,3 procent, men tredje kvartalet föll tillväxttakten tillbaka till 0,7 procent. Sverige framstår som ett stort undantag från den allmänna bilden av Europa.

Ökningstakten i världshandeln bromsas

Världshandeln med varor steg under tredje kvartalet med 0,9 procent jämfört med föregående kvartal, den lägsta kvartalsökningen sedan andra kvartalet 2009. Efterfrågetillväxten sjönk betydligt på många håll. Det skedde inte minst i euroområdet, där importen under tredje kvartalet till och med minskade marginellt, och i Japan. Även övriga Asiens roll som draglok för världsekonomin har reducerats något under de senaste två kvartalen. Tredje kvartalet visade dock en importtillväxt på närmare 2 procent, efter fullständig stagnation kvartalet innan.

Skribent: Leif Munters, konsult

Kontaktperson: Peter Buvén, 08-506 945 28

Export och import

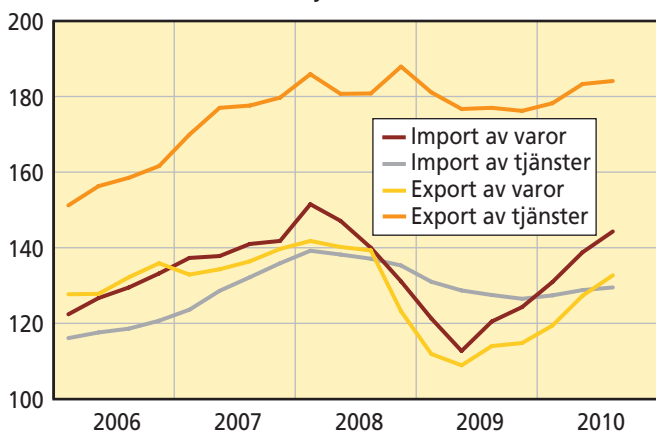
Svensk export steg snabbare än i omvärlden

Den mycket starka utvecklingen för den svenska varuexporten fortsatte under tredje kvartalet och den ökade betydligt snabbare än världshandeln. Fartökningen bedarrade dock något jämfört med föregående kvartal. Importen ökade också mycket snabbt. För både exporten och importen var handeln med fordon av stor betydelse. Ökningstakten för den mer stabila tjänstehandeln var betydligt blygsammare.

Exportvolymen av varor ökade tredje kvartalet 2010 mycket starkt med 4,3 procent från föregående kvartal. I jämförelse med tredje kvartalet i fjol låg nivån 15,9 procent högre. Det bör dock beaktas att de kraftiga ökningarna de senaste kvartalen skett från mycket låga nivåer. Varuexporten nådde, mätt som nivå med säsongrensade värden i fasta priser, toppen första kvartalet 2008. Det senaste kvartalet var exporten fortfarande mer än 6 procent lägre än under det bästa kvartalet. Utfallet hittills under året tyder på att varuexporten för helåret 2010 kan komma att hamna på ungefär samma nivå som 2006.

Sveriges export och import av varor respektive tjänster

Kvartalsvisa värden, volym. 2000=100

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Exportstatistiken för oktober tyder på att den starka utvecklingen fortsatte även den första månaden i fjärde kvartalet. Detta stöds i sin tur av exportorderingsgången för tredje kvartalet som indikerar att efterfrågan fortsatt ökar men ökningstakten ser ut att dämpas något.

Exportchefsindex¹ för fjärde kvartalet som publicerades i november ligger, även om det backat något sedan föregående publicering, fortfarande på en hög nivå och ger en antydning om att den goda exportkonjunkturen kommer att bestå ännu en tid. Exportchefsindex publiceras kvartalsvis och ger en sammanfattande bild av nuläget för aktuellt kvartal och den förväntade utvecklingen det kommande kvartalet.

Hög inhemsk efterfrågan ger snabb uppgång av importen

Samtidigt som exporten gått mycket starkt så har även importen ökat mycket kraftigt, som en följd av en allt starkare inhemsk efterfrågan beroende både på spendersamma hushåll och på en stark investeringsvilja hos företagen. Den snabba exportökningen resulterar också direkt i en importökning vilket är en effekt av högre efterfrågan på insatsvaror i den exporterande industrin. Mätt över fyra kvartal var importökningen tredje kvartalet, liksom föregående kvartal, ännu snabbare än uppgången i exporten.

Exporten av tjänster visar för de senaste kvartalen upp ökningstal som är avsevärt lägre än varuexporten. Även nedgången i samband med krisen som utbröt 2008 var betydligt måttligare än för varuexporten – tjänstehandeln är helt enkelt betydligt mer stabil än varuhandeln. Även ökningen av tjänsteimporten var mycket måttlig.

Exportnettots bidrag till BNP-ökningen, när hela importens tillbakahållande effekt ställs mot exporten, blev svagt negativt för tredje kvartalet. Det var ett resultat av den starka importökningen. Exportnettot var negativt även de fyra föregående kvartalen. Detta sätt att visa betydelsen av olika komponenter i försörjningsbalansen kan skymma exportens avgörande betydelse för den svenska ekonomin. Ett mer rättvisande sätt att redovisa bidragen kan vara att korrigera alla poster i försörjningsbalansen för deras importinnehåll. Exportens bidrag reduceras då inte med hela importen utan endast den del av importen som ingår i exporten. Enligt en schablonmässig beräkning på detta sätt var exportens effekt på BNP-förändringen 2,8 procentenheter, som då ska ställas i relation till att BNP steg med 6,9 procent, och det är en klart större påverkan än från någon annan del av försörjningsbalansen².

Lägre ökning av världshandeln senaste kvartalet

Den svenska varuexportutvecklingen framstår som anmärkningsvärt stark mot bakgrund av att världshandeln under det tredje kvartalet, enligt CPB³, inte visade så snabb utveckling som har varit fallet under de föregående kvartalen. Världshandeln totalt föll under den ekonomiska krisen fyra kvartal i rad, från andra kvartalet 2008 till och med första kvartalet 2009. Andra kvartalet i fjol var tillväxten strax över nollstrecket, sedan steg ökningstakten och var runt 6 procent fjärde kvartalet i fjol. Därefter har ökningstakten minskat

¹ Undersökningen genomförs av SCB på uppdrag av Exportrådet.

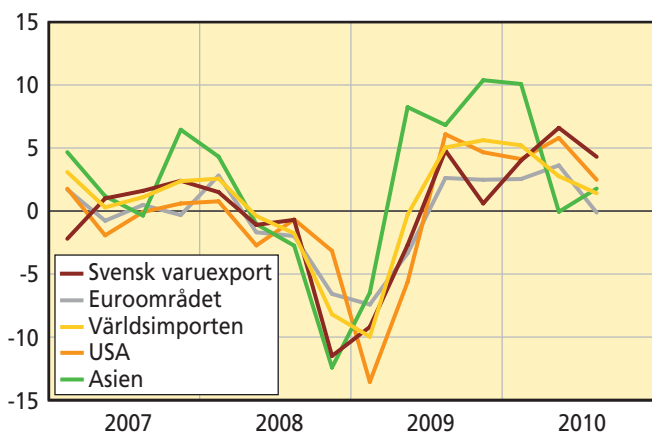
² För mer information om importjusterade bidrag, se sid 18.

³ Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis.

varje kvartal och låg under tredje kvartalet på knappt 1 procent, som alltså var den lägsta noteringen på över ett år.

Global varuimport samt svensk varuexport

Procentuell volymförändring jämfört med föregående kvartal. Säsongrensade värden

Källa: Nationalräkenskaperna och CPB Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

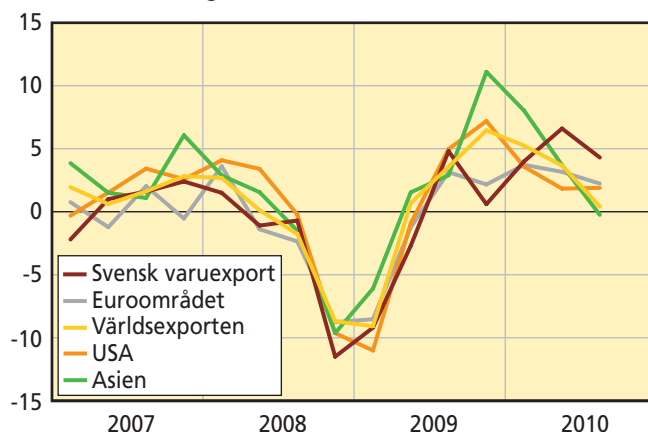
Ökningstakten för den globala efterfrågan, mätt som den samlade importen, har det senaste kvartalet minskat i stort sett i alla länderområden. Ökningstakten har gått ner mycket markant både i USA, Japan och i Euroområdet, där importen var ungefär oförändrad mellan andra och tredje kvartalet. Att BNP-tillväxten i, och därmed importen från, länderna i euroområdet är så förhållandevis svag är inte gynnsamt för svensk exportindustri, eftersom nästan 40 procent av den svenska exporten går till dessa länder (mätt som andelar för helåret 2009). Detta kompenseras till viss del av den för europeiska förhållanden relativt goda utvecklingen i de nordiska länderna, bortsett från Danmark.

I Asien var importtillväxten nere på nollstrecket redan under andra kvartalet och har därefter stigit till knappt 2 procent, men avmattningen de senaste två kvartalen jämfört med de föregående kvartalen är högst påtaglig. Asiens och framför allt Kinas roll som draglok för världsekonomin har därmed reducerats de senaste kvartalen. Störst importtillväxt var det under tredje kvartalet i Latinamerika med mellan 4 och 5 procent. I USA var tillväxten 2,5 procent, mindre än hälften jämfört med noteringen för kvartalet innan. I Japan sjönk importökningen från över 6 procent andra kvartalet till runt 1 procent tredje kvartalet. Den svenska exporttillväxten har de senaste två kvartalen legat klart högre än den totala importtillväxten i världen. Ett sätt att tolka detta skulle kunna vara att Sverige tagit marknadsandelar på bekostnad av andra exportländer.

Att sätta den svenska varuexporten och den globala varuexporttillväxten i relation till varandra kan ses som en jämförelse mellan Sverige och konkurrentländerna på exportmarknaderna. Den svenska tillväxttakten låg till och med första kvartalet i år på samma nivå som tillväxttakten för de olika ländergrupperna. För de två senaste kvartalen framstår den däremot som mycket hög i jämförelse med samtliga övriga ländergrupper och förstärker den ytterst gynnsamma bilden av den svenska varuexporten.

Global varuexport samt svensk varuexport

Procentuell volymförändring jämfört med föregående kvartal. Säsongrensade värden

Källa: Nationalräkenskaperna och CPB Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Starkt ökad USA-export

Under de tre första kvartalen 2010 har exporten till USA ökat med hela 28 procent jämfört med de tre första kvartalen 2009, enligt utrikeshandelstatistiken med varor. Detta är mätt i löpande priser eftersom fasta priser inte finns tillgängliga för den landfördelade exporten. Exporten till USA utgör drygt 7 procent av den totala svenska varuexporten. Till Ryssland, dit exporten steg snabbast bland de femton största exportmarknaderna, var ökningen hela 33 procent. Exporten till Ryssland är dock knappt en fjärdedel av USA-exporten. Till Tyskland och Norge, som båda tar emot en tiondel av svensk varuexport var ökningarna 12 respektive 8 procent. Exporten till Storbritannien som är destinationsland för mellan 7 och 8 procent av exporten steg med 16 procent. Danmarksexporten gick upp med endast 1 procent och landet har 2010 fallit från plats tre till plats fem bland de svenska exportmarknaderna. Kinaexporten steg med 12 procent men är fortfarande mindre än en tredjedel av exporten till Norge, vilket ger en uppfattning om hur avgörande den geografiska närheten är för en exportmarknads betydelse.

Handel med motorfordon drog upp både export och import

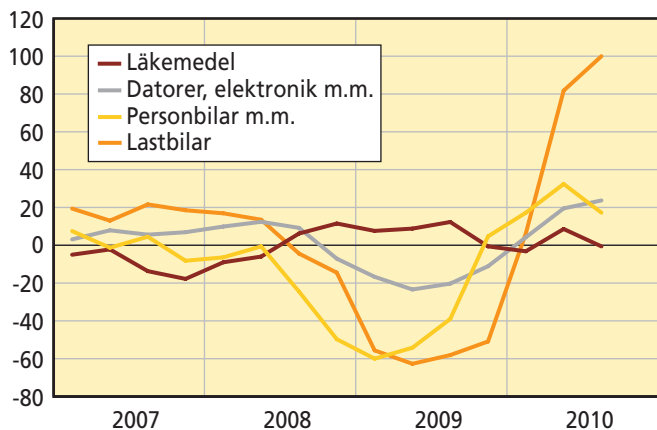
Insats- och investeringsvaror utgör en stor och mycket betydelsefull andel av den svenska exporten medan andelen konsumtionsvaror är begränsad. Insatsvarorna påverkas i ett tidigt skede av en konjunkturuppgång medan efterfrågan på investeringsvaror stiger i en senare fas. Konsumtionsvaror tenderar att påverkas i mindre grad av konjunktursvängningar än de övriga varugrupperna. I stort sett alla varuområden hade högre export det tredje kvartalet i år jämfört med motsvarande kvartal i fjol.

Exporten av järnmalm, järn och stål samt övriga metaller har ökat kraftigt jämfört med motsvarande period i fjol. Järn och stål ökade med nästan 50 procent. Järnmalmsproducenterna gynnades förutom av stora volymökningar också av mycket snabba prisökningar. Kraftiga volymökningar har det även

varit för energivaror, där oljeprodukter utgör den största delen, och för fordon. Exportvolymen av papper har stigit måttligt, medan volymen av pappersmassa fallit. Priserna för pappersmassa har även de stigit relativt kraftigt.

Exportvolym

Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Fördelat på varugrupper enligt SPIN 2007¹

Källa: Utrikeshandelsstatistiken Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Exporten av motorfordon, i synnerhet då lastbilar har stigit mycket markant under året. Lastbilsexporten har succes-

sivt ökat farten och var det tredje kvartalet mer än dubbelt så hög som motsvarande kvartal året före. Hittills under året har den stigit med mer än 60 procent. Det bör då beaktas att exporten för helåret 2009 sjönk med nästan 65 procent jämfört med året innan och för att återställa en sådan nedgång krävs en uppgång med mer än det dubbla. Telekomprodukter ökade också i snabb takt men har i viss mån missgynnats av fallande priser. För maskinerna har det hittills inte blivit riktigt samma fart som för övriga verkstadsvaror. Det går trögt även för den av konjunktursvängningar mindre påverkade läkemedellexporten där utvecklingen visar ett mönster som helt avviker från exporten totalt.

Även på importsidan spelade fordonshandeln en framträdande roll. Personbilarna steg kraftigt med 37 procent tredje kvartalet jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Sett till hittills under året uppgår ökningen till 50 procent jämfört med motsvarande period i fjol. Även importen av telekomprodukter steg kraftigt tredje kvartalet, även om farten hittills under året där inte har varit riktigt lika hög. Importen av maskiner steg betydligt snabbare än exporten. Importen av råolja och oljeprodukter ökade också snabbt, bland annat som en direkt följd av den stora exportökningen av dessa varor.

Skribent: Leif Munters, konsult

Kontaktperson: Olle Grünewald, 08-506 947 47

¹ Varuklassificeringen i diagrammet (SPIN 2007) avviker från klassificeringen i texten (SITC), i första hand påverkar detta utvecklingen för lastbilar som har en ännu kraftigare utveckling enligt SITC än enligt SPIN 2007 i slutet av perioden.

Konsumtion

Starkare hushållskonsumtion i Sverige

Under tredje kvartalet i år ökade hushållen sina konsumtionsutgifter kraftigt, med 5,7 procent jämfört med kvartalet innan och omräknat till årstakt. Det är en stark utveckling även i ett internationellt perspektiv och överträffar vida ökningarna för såväl USA som EU. Det är hushållens bilinköp som fortfarande ökar klart snabbast och de bidrog med ungefär en fjärdel av konsumtionsökningen. Den optimistiska hållningen hos hushållen framgår också av att utgifterna för nöjen, restaurangbesök och utlandsresor ökade kraftigare än tidigare. Den disponibla inkomsten har utvecklats svagt. För att få råd med sin konsumtion har hushållen minskat sitt sparande rejält.

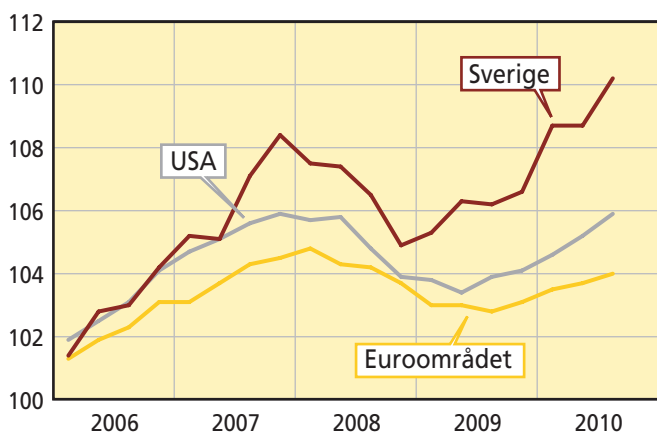
De svenska hushållen har varit på ett strålande köphumör under sommaren och i början på hösten. Under tredje kvartalet ökade hushållen sina konsumtionsutgifter med 1,4 procent från andra kvartalet. Det motsvarar en uppgång med

5,7 procent omräknat till årstakt. Det är en stark utveckling även i ett internationellt perspektiv. I USA, till exempel, där hushållens konsumtionsutgifter under tredje kvartalet i år visade den snabbaste uppgången sedan 2006 med 2,8 procent, från andra kvartalet och i årstakt, var ökningen bara hälften så stor som den svenska. Inom både EU som helhet och euroområdet var utvecklingen ännu svagare, med ökning av hushållens konsumtionsutgifter under tredje kvartalet på endast 1,2 procent jämfört med andra kvartalet och omräknat till årstakt. Under andra kvartalet var öknings-takten ännu lägre då den uppgick till 0,8 procent i årstakt.

Flera faktorer samverkar nu för att stärka hushållens konsumtionsbenägenhet. Det är inte i första hand stigande inkomster, för dessa visar endast en svag till måttlig ökning. Det är i stället bakomliggande faktorer som fortsatt låga räntor, stigande börskurser och fastighetspriser, en allt starkare arbetsmarknad samt gynnsamma konjunkturutsikter.

De starka svenska statsfinanserna bidrar säkert också till att skapa trygghet vid det ekonomiska beslutsfattandet för hushållen. Likaså ger ett högt hushållssparande i utgångsläget en handlingsfrihet.

Hushållens konsumtionsutgifter
Säsongrensade kvartalsuppgifter. Index 2005=100

Källa: Nationalräkenskaperna, BEA och Eurostat
Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Ojämn utveckling över året

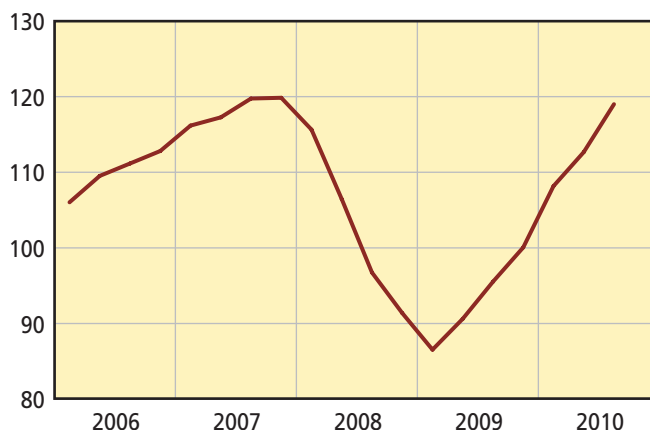
Även om hushållen haft en optimistisk grundinställning under hela året, enligt Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer, har de fördelat utgifterna ojämnt över året. Efter en svag utveckling under andra halvåret i fjol ökade hushållen sina inköp markant under första kvartalet i år då konsumtionsutgifterna steg med hela 2 procent från kvartalet innan. Det är den starkaste ökningen under ett kvartal sedan fjärde kvartalet 1999 då aktiekurserna på Stockholmsbörsen steg med över 60 procent på bara några månader.

Men redan under andra kvartalet, i anslutning till att skuld-krisen i Europa bröt ut i april, drog hushållen i handbromsen. Då var hushållens konsumtionsutgifter helt oförändrade från kvartalet innan. Under denna period föll också aktiekurserna på Stockholmsbörsen kraftigt, med cirka 13 procent på kort tid.

Under sommaren och hösten har – i takt med att Stockholmsbörsen återhämtat sig och bostadspriserna fortsatt att stiga – följligen köpintresset kommit tillbaka. Efter en stark utveckling den senaste tiden har Stockholmsbörsen nu gått upp med runt 20 procent sedan årsskiftet. Fallet i konsumtionsutgifterna under 2008, med sammanlagt 3,2 procent, var inhämtat redan under första kvartalet i år. Under tredje kvartalet i år var konsumtionsutgifterna 1,7 procent högre än under fjärde kvartalet 2008 vid tidpunkten innan nedgången inleddes.

I euroområdet var fallet i konsumtionen lägre under konjunkturdugången än i Sverige, med en minskning på sammanlagt 1,9 procent. Men där krävs en ökning med ytterligare 0,8 procent för att komma upp till samma nivå som före nedgången. Det är lika mycket som konsumtionen ökat med under de tre senaste kvartalerna.

Handel med motorfordon, omsättning
Säsongrensade kvartalsuppgifter. Index 2005=100

Källa: Omsättningsstatistiken
Data t.o.m. tredje kvartalet 2010 och egna beräkningar

Bilhandeln fortsätter att varva upp

Under tredje kvartalet i år var hushållens konsumtionsutgifter 3,5 procent högre än under motsvarande kvartal 2009. Det motsvarar ett bidrag med 1,8 procentenheter till BNP-ökningen på 6,9 procent. Sedan 2005 har bidraget från konsumtionen till tillväxten bara varit större ett kvartal, tredje kvartalet 2007 då den uppgick till 2,1 procentenheter. Hushållens köpintresse hade det senaste kvartalet en bred inriktning, de allra flesta posterna i hushållsbudgeten ökade, men allra mest ökade utläggerna för personbilar. Här gör sig det uppdämda behovet från den djupa nedgången under 2008 fortfarande gällande.

Nedgången inom bilhandeln inleddes under första halvåret 2008, men fördjupades av finanskrisen då finansieringen av bilaffärerna försvårades till följd av likviditetsproblemen i banksystemet. Den nuvarande starka tillväxten för bilhandeln är därför en spegelbild av det dramatiska fallet i efterfrågan under hela 2008 och första kvartalet 2009. Under tredje kvartalet i år steg de totala bilinköpen med 39 procent – samma ökningstakt som under de två tidigare kvartalerna i år – jämfört med motsvarande kvartal 2009. Inköpen av nya bilar ökade mest, med 45 procent medan uppgången för begagnade bilar var knappt 21 procent.

Sällanköpsvaruhandeln värdemätare på köpintresset

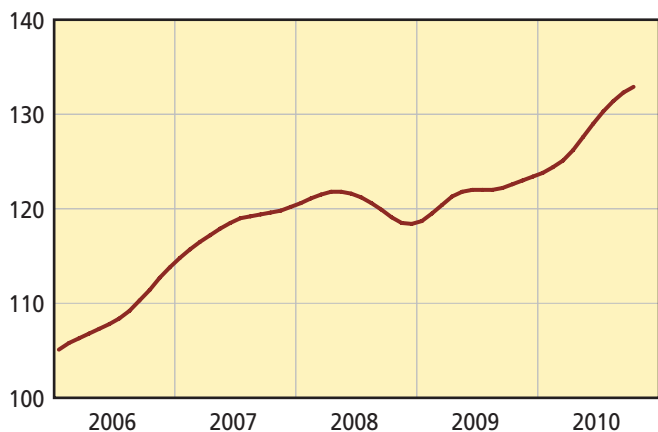
Under tredje kvartalet svarade konsumtionen av bilar för cirka en fjärdedel av hushållens totala konsumtionsökning, vilket är lägre än andra kvartalet då andelen var ungefär en tredjedel. Under tredje kvartalet var utgifterna för andra konsumtionsvaror än bilar och för tjänster relativt större. Inköpen av till exempel detaljhandelsvaror ökade med 3,4 procent och som vanligt ökade inköpen av hemelektronik mest inom denna kategori. Men även kläder och skor ökade ovanligt mycket, med 5,8 procent.

En titt på detaljhandeln visar att det är handeln med sällanköpsvaror som ligger bakom uppgången för detaljhandelsvarorna. Branschen får också anses vara en bra värdemätare på hur starkt köpintresset generellt är hos hushållen.

Utvecklingen för bilhandeln styrs till stor del av ett ersättningsbehov där äldre bilar i ett visst mönster byts ut mot nya. Efterfrågan på bilar varierar sålunda cykliskt över tiden. Hittills har topparna i nybilsförsäljningen kommit med cirka tolv års mellanrum, även om detta mönster inte har varit lika tydligt det senaste decenniet.

Sällanköpsvaruhandel, försäljningsvolym

Månadsvärden utjämnade med trendcykeln.
Index 2005=100

Källa: Omsättningsstatistiken

Data t.o.m. oktober 2010

Detaljhandeln visar nu en stark utveckling och sedan i maj har omsättningsrekorden här slagits på löpande band. Under den senaste tremånadersperioden ökade detaljhandels försäljningsvolym med 1,5 procent jämfört med närmast föregående tremånadersperiod, det vill säga med 6,1 procent i årstakt. Dagligvaruhandeln ökade bara marginellt, det är i stället sällanköpsvaror, där de konjunkturkänsliga kapitalvarorna ingår, som hushållens intresse varit riktat mot. Här var uppgången starka 2,5 procent.

Hushållens konsumtion tredje kvartalet 2010

	Andel av hushållens konsumtion, %	Volymförändring, jmf med kv 3 09, %	Bidrag till hushållens konsumtionsökning, procentenheter
Boende	28,8	0,3	0,1
Livsmedel och alkoholfria drycker	11,9	1,1	0,1
Transporter	11,5	7,4	0,9
Rekreation och kultur	10,4	5,2	0,6
Övriga varor och tjänster	10,2	2,4	0,3
Restauranger, hotell	5,3	4,3	0,3
Möbler m.m.	4,7	2,3	0,1
Kläder och skor	4,2	5,8	0,3
Hälso- och sjukvård	3,8	1,7	0,1
Post och telekommunikationer	3,3	6,1	0,2
Alkoholhaltiga drycker och tobak	3,3	0,6	0,0
Utbildning	0,4	4,0	0,0
Svenskars konsumtion utomlands	4,3	16,7	0,8
Utländska besökares konsumtion i Sverige	-5,1	5,3	-0,3
Hushållens totala konsumtion	100	3,5	3,5

Källa: Nationalräkenskaperna

Av diagrammet framgår den starka utvecklingen för sällanköpsvaruhandeln den senaste tiden och hur cyklisk och känslig branschen är för förändringar i omvärlden. Där går bland annat att avläsa den snabba reaktionen hos hushållen,

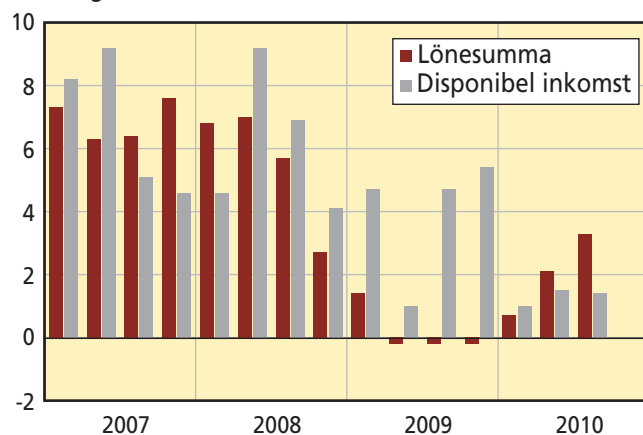
och uppgången i handeln, efter årsskiftet 2008/09 när det började stå klart för dessa att finanskrisen kanske inte skulle få den drastiska effekt som först förespeglats. Dessutom upptäckte man att köpkraften var oväntat stark. Redan i maj var försäljningen av sällanköpsvaror lika hög som den var före krisen blev akut.

Hushållen tar av sparatet . . .

Det var inte bara varor köptresset riktades mot det senaste kvartalet. Hushållen spenderade även betydligt mer pengar på tjänster som nöjen, resor och transporter. Jämfört med motsvarande kvartal föregående år ökade utgifterna för kontot fritid, underhållning och kultur, där även charterresor ingår, med 5,2 procent medan hotellövernattningar och restaurangbesök steg med 4,3 procent. Även svenskarnas satsningar på utlandsresor ökade kraftigt, vilket skall ses mot bakgrund av att den svenska kronan stärktes mellan jämförelseperioderna. Därav ökade den svenska konsumtionen utomlands kraftigt, med 16,7 procent och bidrog därmed med 0,8 procentenheter till konsumtionsökningen.

Lönesumma och disponibel inkomst

Procentuell förändring från motsvarande kvartal föregående år

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Denna inriktning på utgifterna tyder på en optimistisk inställning hos hushållen den senaste tiden. En optimism som framträder ännu tydligare i och med att konsumtionen delvis finansierats med ett minskat sparande. Eftersom konsumtionsutgifterna under tredje kvartalet steg med 3,5 procent i volym och hushållens disponibla inkomster ökade med endast 0,7 procent rensat för inflation innebär det att hushållen minskat sitt finansiella sparande rejält för att öka sin konsumtion. Från tredje kvartalet 2009 sjönk det finansiella sparatet med 15,5 miljarder kronor till 21 miljarder kronor tredje kvartalet i år i löpande priser.

Därmed har sparkvoten, det vill säga sparatet i relation till den disponibla inkomsten för hushållen, minskat från 10,1 procent tredje kvartalet 2009 till 7,1 procent tredje kvartalet 2010. Vid beräkningen av sparatet och sparkvoten ingår avsättningar av tjänstepensioner för hushållen som en inkomst och således som ett sparande. Denna avsättning är inte disponibel för hushållen varför det kan vara mer relevant att i analysen utgå från hushållens sparande exklusive

dessa tjänstepensioner. Den justerade sparkvoten exklusive tjänstepensioner minskade från 4,1 procent tredje kvartalet 2009 till 1,5 procent tredje kvartalet 2010.

. . . och drar ned på sin upplåning

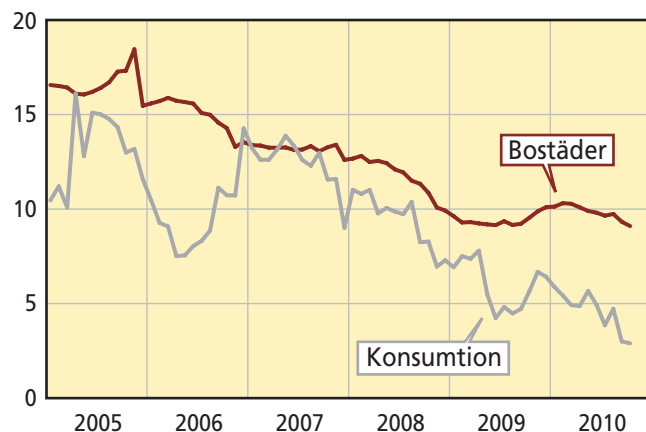
För hushållen har löneinkomsterna utvecklats svagt sedan slutet på 2008, men håller nu på att förbättras från en mycket låg nivå. Efter tre kvartal i följd med i princip oförändrade löneinkomster skedde en första liten ökning första kvartalet i år, med 0,7 procent från motsvarande kvartal 2009. Därefter har uppgången successivt stegrats, till ökning under andra och tredje kvartalet med 2,1 respektive 3,3 procent, jämfört med motsvarande kvartal 2009.

Under konjunktur nedgången då utvecklingen av löneinkomsterna var som svagast "kompenserades" hushållen med en betydligt snabbare ökning av den disponibla inkomsten via transfereringar och skattesänkningar. Denna skillnad i utveckling bromsades dock upp nästan helt under första kvartalet i år och därefter har den disponibla inkomsten utvecklats svagare än löneinkomsten. Under tredje kvartalet var skillnaden nära 2 procentenheter i ökningstakt, med en ökning på 3,3 procent för löneinkomsten och endast 1,4 procent för den disponibla inkomsten, i löpande priser.

Under en period då hushållens löneinkomster ökat svagt och räntenivån varit mycket låg har hushållen fortsatt att ta nya lån, men ökningstakten har, under en period med stigande räntor, varit i avtagande under året. Hushållens lån i de monetära finansinstituten, MFI, uppgick i oktober till 2 490 miljarder kronor. Av detta stod bostadslån för den allra största delen, 1 990 miljarder.

MFI:s utlåning till hushållen

Procentuell förändring från motsvarande månad föregående år

Källa: SCB:s och Riksbankens finansmarknadsstatistik

Data t.o.m. oktober 2010

Ökningstakten har i år minskat för både bostadslånen och framför allt för konsumtionskrediter. I oktober ökade bostadslånen med 9,1 procent jämfört med motsvarande månad 2009. Det är en lägre ökningstakt än under kris-månaderna 2009, om än marginellt, och innebär nästan en halvering av ökningstakten från när den var som högst under 2005. Ännu större är nedgången i år för konsumtionskrediterna som i oktober ökade med endast 2,9 procent från oktober i fjol. Under 2008 innan den finansiella krisen blev akut under hösten låg den årliga ökningstakten för konsumtionskrediter stadigt på 10–11 procent.

Kontaktperson: Bo Sandén, 08-506 946 94

Bruttoinvesteringar

Återhämtningen i investeringarna håller i sig

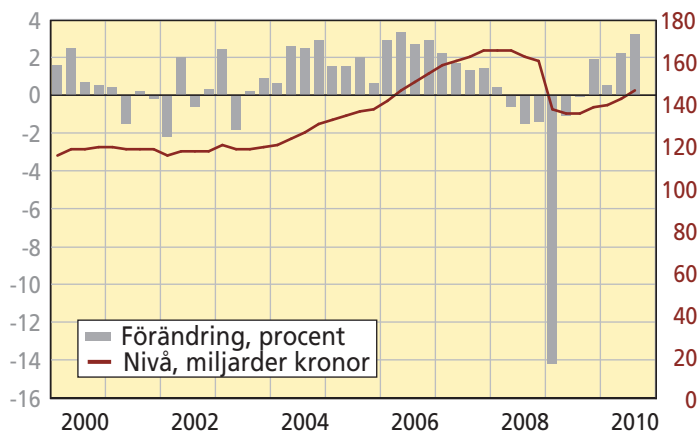
De fasta bruttoinvesteringarna har på allvar börjat återhämtningen och ökade för fjärde kvartalet i följd. Tillsammans med lagerinvesteringarna låg de bakom större delen av tillväxten tredje kvartalet. Ökningstakten de senaste kvartalen är dock ingen spegelbild av nedgången – investeringsnivån är avsevärt lägre än innan fallet 2009. Lagerinvesteringarna fortsatte att ge ett stort bidrag till BNP-utvecklingen, men lageruppbbyggnaden är hittills blygsam i förhållande till den tidigare avvecklingen.

Efter det att raset stannade av under andra halvåret 2009 visar de säsongrensade uppgifterna att investeringsviljan har återvänt. Sedan fjärde kvartalet i fjol har investeringarna

hämtat in alltmer av den tidigare nedgången. Ökningstakten tilltog under tredje kvartalet och uppgick till 3,2 procent. Nivåmässigt ligger dock de säsongrensade investeringarna så mycket som 12 procent lägre än de gjorde första kvartalet 2008, kvartalet innan nedgången inleddes. Även om återhämtningen kan tyckas snabb var ökningstakten lika snabb under 2006 och början av 2007 och då hade investeringsuppgången ändå pågått sedan mitten av 2003. En ytterligare skillnad då mot nu är att ökningen hittills under 2010 har skett efter en ihållande och bitvis mycket kraftig nedgång medan uppgången som föregick krisen följde på en investeringsplatå snarare än en nedgång.

Fasta bruttoinvesteringar

Procentuell förändring från föregående kvartal samt nivå i miljarder kronor. Säsongrensade värden

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

På en mer detaljerad nivå, där säsongrensade uppgifter inte finns att tillgå, visar en jämförelse med motsvarande kvartal föregående år att återhämtningen det tredje kvartalet i år hade en bred förankring. I stort sett samtliga större investeringsgrupper bidrog till ökningen. Som vanligt stod maskin- samt bostadsinvesteringar för en stor del av den totala investeringsökningen på 11,2 procent. Dessa två grupper låg bakom 9,0 procentenheter med en viss övervikt för bostäderna. Det är värt att notera att tredje kvartalet uppvisade samtliga delar av bostadsinvesteringar en ökning för första gången sedan fjärde kvartalet 2007. Ökningen i nybyggnationen av småhus är än så länge relativt blygsam i förhållande till de övriga bostadsinvesteringarna.

Totalt steg bostadsinvesteringarna med 29 procent jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Det är en kraftigare ökning än under återhämtningen från 90-talskrisen som särskilt drabbade bostadsinvesteringarna. ROT-avdragen är troligen en bidragande faktor till den snabba återhämtningen för dessa investeringar då de ligger bakom en stor del av om- och tillbyggnadsinvesteringarna.

På maskinsidan fortsatte leasingen att utvecklas starkt, vilket kan tolkas som ett mått på försiktighet. Att leasa maskiner istället för att köpa in dem minskar risken för bli sittande med överkapacitet om efterfrågan utvecklas sämre än förväntat. Ett leasingavtal är då mindre kostsamt att ta sig ur än en redan inköpt maskin. Trots att leasing utgör en relativt liten andel av de totala maskininvesteringarna bidrog den i större utsträckning än de egenfinansierade maskinerna till ökningen, detta till följd av en mycket kraftig ökning. Andra kvartalet ökade leasinginvesteringarna med 68 procent jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Tredje kvartalet dämpades visserligen ökningen men uppgick ändå till 33 procent. Kraftiga förändringar är däremot inte onormala för leasinginvesteringarna utan både kraftiga ökning och kraftiga fall förekommer relativt frekvent som en följd av att leasingavtal är enklare att avveckla än egenfinansierade investeringar. Även de egenfinansierade maskininvesteringarna har börjat komma igång och ökade för andra kvartalet i rad, med 4,4 procent andra kvartalet och med 5,5 procent

tredje kvartalet. Enligt resonemanget ovan skulle detta tyda på att företagen börjar bedöma uppgången som mera stabil. Det ska även noteras att i och med det senaste årsskiftet vände prisutvecklingen på maskiner nedåt efter kraftiga prisökningar under ett drygt års tid. Med andra ord var volymökningen av de egenfinansierade maskininvesteringarna större än ökningen i löpande priser.

Ökningen av maskininvesteringarna, oavsett finansieringsform, skedde framförallt inom tjänstebranscherna vilket var samma mönster som andra kvartalet. Framförallt var det inom uthyrningsbranschen samt företagstjänster som denna typ av investeringar tilltog. Samtidigt var ökningen inom tillverkningsindustrin relativt måttlig. Vid en jämförelse med investeringsnivån som gällde före nedgången är återhämtningen bara i sin linda. Nivån för de totala maskininvesteringarna, såväl leasing som egenfinansierade, under de tre första kvartalen i år ligger drygt 25 procent lägre än motsvarande period 2008.

Vidare har investeringar i övriga byggnader och anläggningar vänt uppåt. Efter att ha dragit ner den totala investeringsutvecklingen för första och andra kvartalet med 2,7 respektive 4,2 procentenheter bidrog denna grupp av investeringar med 1,4 procentenheter till utvecklingen tredje kvartalet. I kontrast till de totala investeringarna verkar nedgången således ha haft sin mest intensiva fas under början av 2010.

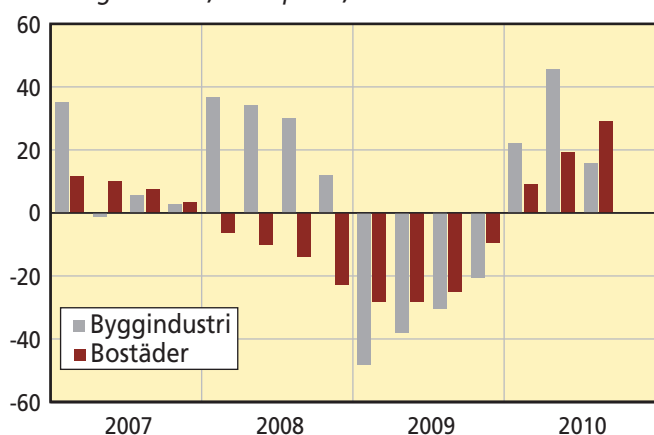
Nedgången avslutad – uppgången fokuserad till fåtal branscher

Nedgången har, sett i ett branschperspektiv, upphört på de flesta fronter tredje kvartalet jämfört med motsvarande kvartal föregående år. Större delen av uppgången tredje kvartalet var dock fokuserad till ett begränsat antal branscher. Av investeringsuppgången stod fastighetsbranschen (där även småhus och fritidshus räknas in) och företagstjänsterna för 6,5 procentenheter att jämföras med hela näringslivets bidrag på 8,2 procentenheter.

Den tungt vägande tillverkningsindustrin slutade att dra ner investeringarna i och med andra kvartalet och dessa vände uppåt tredje kvartalet. Uppgången är dock begränsad och trots dess tunga vikt bidrog tillverkningsindustrin endast med 0,4 procentenheter till den totala investeringsökningen. Det är dock en avsevärd skillnad mot den negativa påverkan som branschen hade helåret 2009 och första kvartalet 2010. Den betydligt mindre byggindustrin tycks ha följt med bostadsinvesteringarna och bidrog med 0,6 procentenheter till investeringsutvecklingen. Sedan första kvartalet 2009 har byggindustrins investeringar och bostadsinvesteringarna följt varandra väl vilket inte alltid är fallet. Till exempel steg byggindustrins investeringar mycket kraftigt vart och ett av kvartalen 2008 samtidigt som bostadsinvesteringarna sjönk allt snabbare.

Bostadsinvesteringar respektive investeringar inom byggindustrin

Procentuell förändring från motsvarande kvartal föregående år, fasta priser, referensår 2009

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2009

Två branscher som avvek genom att fortsätta minska var gruvindustrin samt energi och vatten. I det senare fallet är bilden tudelad, vilket den har varit de senaste kvartalerna. Medan energibranschens investeringar fortsatte att falla kraftigt ökade vatten- och reningsverken sina investeringar ytterligare. Påverkan från de båda delarna på den totala investeringsutvecklingen var -0,8 respektive 0,5 procentenheter.

Stor ledig kapacitet i industrin trots stigande utnyttjande

Bedömningen att återhämtningen börjar stabiliseras stöds av det stigande kapacitetsutnyttjandet inom industrin. Säsongrensat steg utnyttjandet från 86,9 till 88,6 procent under tredje kvartalet, en ökning för femte kvartalet i rad. Det stora produktionsbortfallet under krisen ledde mycket snabbt till en stor överkapacitet inom industrin. Sedan utnyttjandet bottnade under andra kvartalet 2009 har dock återhämtningen gått i det närmaste lika snabbt och ökningen under tredje kvartalet innebar att utnyttjandet ligger i linje med det historiska genomsnittet mätt från och med 1993.

Det faktum att investeringarna minskade kraftigt under flera kvartal i rad ledde till att även industrins kapitalstock faktiskt har minskat sedan utgången av fjärde kvartalet 2008, något som sällan inträffar. Det innebär i sin tur att kapacitetstaket har sänkts. Därmed relaterar kapacitetsutnyttjandet respektive den lediga kapaciteten, mätt i procent, till olika nivåer före respektive efter krisen. Som ett räkneexempel kan dessa andelar användas för att utifrån kapitalstocken beräkna den outnyttjade kapaciteten mätt i miljarder kronor i fasta priser¹. Tydligast blir detta med den outnyttjade kapaciteten

¹ Beräkningen innebär bland annat problem med periodiciteten – kapacitetsutnyttjandet mäts som genomsnitt för kvartalet och kapitalstocken mäts vid utgången av kvartalet.

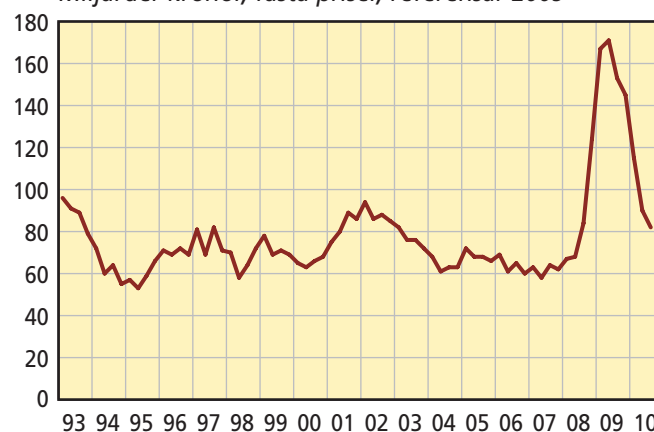
² Ingen hänsyn har här tagits till orsaken till varför företagen inte har fullt kapacitetsutnyttjande; orsaker till detta kan vara produktionsstörningar, efterfrågeläget, brist på arbetskraft med mera.

³ Andelen outnyttjad kapacitet multiplicerad med kapitalstocken.

som exempel. För tredje kvartalet låg den lediga kapaciteten på 11,5 procent. En beräkning enligt ovan visar att volymen av ledig kapacitet fortfarande ligger över genomsnittet från 1993 och framåt. Vidare visar räkneexemplet att den outnyttjade kapaciteten för det mesta ligger inom intervallet 60–80 miljarder kronor och någon trend går inte att utläsa med blotta ögat. Under perioden som förgick krisen låg nivån i stort sett under 70 miljarder hela tiden. Som jämförelse låg nivån under den mest akuta delen av krisen på 170 miljarder kronor för att under tredje kvartalet 2010 ha sjunkit tillbaka till 82 miljarder. Mer ledig kapacitet än normalt mätt i kronor innebär, allt annat lika, ett mindre tryck på att utöka kapaciteten vilket kan vara en delförklaring till att industriinvesteringarna fortfarande ökar ganska måttligt².

Ledig kapacitet³

Miljarder kronor, fasta priser, referensår 2009

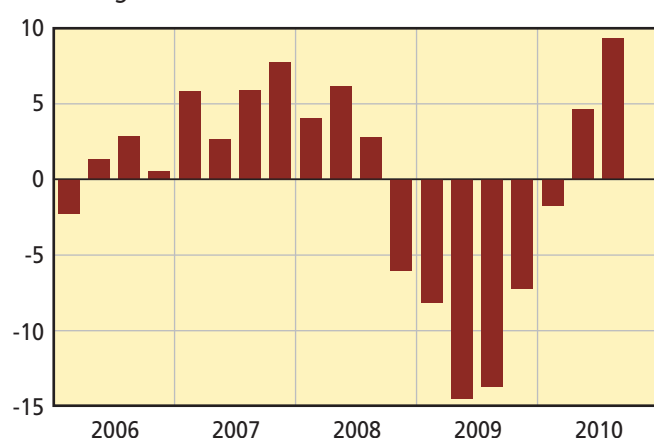
Källa: Nationalräkenskaperna, Data t.o.m. tredje kvartalet 2010 industrins kapacitetsutnyttjande och egna beräkningar

Lageruppbyggnaden höll i sig

Säsongrensat byggdes lagren upp för andra kvartalet i rad och sammanräknat uppgick lageruppbyggnaden för de två kvartalerna till 14 miljarder kronor. Detta ska ställas mot lageravvecklingarna under de sex föregående kvartalerna som drog ner lagerstockarna med drygt 51 miljarder kronor. Det är visserligen inget som säger att lagernivån ska tillbaka till den som var före krisen, men jämförelsen sätter lagerförändringen i ett perspektiv.

Lagerinvesteringar

Miljarder kronor, fasta priser, referensår 2009, säsongrensade värden

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Enligt den faktiska lagerutvecklingen, ej säsongrensad, bidrog lager med 2,9 procentenheter till BNP-ökningen på 6,9 procent. Främst var det industrins lager av produkter i arbete och färdigvaror som bidrog och då framförallt färdigvarorna. Det var dock inte inom denna lagertyp som uppbyggnaden var som störst. Lagerbidraget uppstod istället till följd av att jämförelsekvartalet – tredje kvartalet i fjol – uppvisade en betydande lageravveckling och omslaget blev därmed stort. Såväl industrins insatsvaror och varuhandelns lager byggdes på i större utsträckning, men bidraget till BNP-utvecklingen var mindre på grund av mindre omslag för dessa

lagertyper. Till skillnad mot de två sistnämnda lagertyperna bryter en lageruppbyggnad under det tredje kvartalet mot säsongmönstret för industrins lager av produkter i arbete och färdigvaror vilket gör det mer anmärkningsvärt. Att den tillväxtpåverkande förändringen främst skedde för färdigvaror snarare än produkter i arbete innebär att varor har färdigställts snabbare än de har levererats.

Skribent: Tomas Thorén

Kontaktperson: Peter Buvén, 08-506 945 28

Näringsliv

Näringslivet motor i uppgången

Näringslivet var även under tredje kvartalet motorn i den svenska ekonomin. Uppgången i produktionen fortsatte då att accelerera. Men trots att återhämtningen pågått sedan andra kvartalet 2009 är ännu inte hela fallet från konjunkturedgången inhämtat. Återhämtningen berör hela näringslivet, men fortfarande är uppgången allra starkast inom tillverkningsindustrin där uppsvinget nu är det starkaste på decennier. Det finns dock tecken på en viss avmattning i orderingången inom insatsvaruindustrin. Med en viss eftersläpning till produktionen fortsatte sysselsättningen att öka starkt. Tillväxttakten i arbetsproduktiviteten har ökat successivt under året.

Under tredje kvartalet i år var näringslivet fortfarande motorn i den ekonomiska återhämtningen i Sverige. Produktionen ökade här med oförminskad styrka. Under tredje kvartalet steg produktionen inom näringslivet med 2,7 procent från kvartalet innan. Det motsvarar en uppgång med 11,4 procent omräknat till årstakt och innebär en fortsatt – om än mindre – acceleration från de närmast föregående kvartalen. Återhämtningen inom näringslivet har nu pågått sedan andra kvartalet 2009, men då var uppgången i produktionen endast svag. Det var först under fjärde kvartalet 2009 som en mer stabil och stark återhämtning inleddes.

Den starka uppgången, som nu pågått under fyra kvartal, har ännu inte lett till att hela fallet i produktionen under konjunkturedgången, som sträckte sig över nästan två hela år, är inhämtat. Inom näringslivet som helhet skedde en första tydlig avmattning i konjunkturen redan första kvartalet 2008, då produktionen steg bara svagt, för att därefter följas av en nedgång de två påföljande kvartalen. Avmattningsfasen för näringslivet inleddes alltså ganska långt innan det krisdrabbade fjärde kvartalet 2008.

För att nå den tidigare toppnivån på produktionskurvan från första kvartalet 2008 krävs en produktionsuppgång med ytterligare 1,4 procent, en tidpunkt som med tanke på den nuvarande farten i uppgången inte torde vara alltför avlägsen. Däremot lär det dröja innan hela det produktionsbortfall som uppstått inom näringslivet under nedgången är inhämtat.

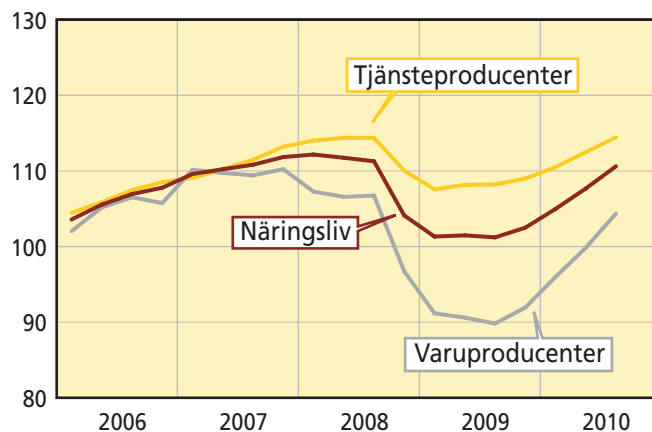
Varuproducerande sektorn fortfarande främsta drivkraft

Det är inom den varuproducerande sektorn där nedgången var som djupast, som återhämtningen i år varit som starkast. Vändningen här kom under fjärde kvartalet i fjol då produktionen visade en första kraftig ökning från kvartalet innan. Efter den inledande vändningen uppåt har uppgången sedan fortsatt i år med starka produktionsökningar under varje kvartal på mellan 4 och 4,5 procent, jämfört med närmast föregående kvartal.

Förädlingsvärde

Säsongrensade kvartalsvärden. Fasta priser.

Index 2005=100

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Även för de tjänsteproducerande branscherna har produktionen fortsatt att öka kraftigt, om än långt ifrån med samma höga takt som för varuproducenterna. Under tredje kvartalet i år ökade tjänsteproduktionen med starka 1,7 procent från andra kvartalet, vilket var ungefär samma tillväxttakt som för de två tidigare kvartalen i år. Med detta är hela fallet i produktionen för tjänstesektorn under konjunktturnedgången nu inhämtat, vilket långt ifrån är fallet för den varuproducerande sektorn.

Utvecklingen under nedgångsfasen skiljer sig på ett intressant sätt mellan den varu- och tjänsteproducerande sektorn. Tjänsteproduktionen sjönk endast under de två krisdrabbade kvartalen fjärde kvartalet 2008 och första kvartalet 2009 – med mer begränsade 6 procent sammanlagt – medan produktionen inom den varuproducerande sektorn sjönk under loppet av sju kvartal med sammanlagt 18,5 procent. I det senare fallet krävs det en produktionsökning med ytterligare 5,3 procent för att nå den tidigare toppnivån på produktionskurvan.

Liknande förlopp för mineraler och energi

Inom den varuproducerande sektorn är uppgången inte bara stark utan också fortsatt bred och berör samtliga branscher. Allra snabbast ökade produktionen inom mineralutvinningsindustrin, med cirka 7 procent från kvartalet innan. Därmed är nu produktionsnivån inom denna bransch högre än den var under den tidigare konjunkturtoppen under 2007. Ett liknande förlopp visar utvecklingen inom energisektorn, men med den skillnaden att bortfallet i produktionen varit betydligt mindre. Efter en fortsatt kraftig ökning under tredje kvartalet, med 3,1 procent, och en uppgång för femte kvartalet i följd ligger nu produktionen betydligt över den tidigare toppnivån från fjärde kvartalet 2007.

Högtryck i byggsektorn . . .

Även för den hemmamarknadsbaserade byggsektorn är den tidigare svackan på produktionskurvan nu på god väg att överbyggas. Införandet av ROT-avdraget och högre fastighetspriser har bidragit till att byggandet tagit fart igen efter en nedgång under 2008 och början av 2009. Byggproduktionen fortsatte att stiga kraftigt under tredje kvartalet med 3,2 procent från kvartalet innan. Därmed har byggandet stigit med 12,2 procent på ett år. Det rör sig om en bred uppgång över hela branschen, som både mindre och större företag är delaktiga i och som gäller för såväl bostadsbyggandet som för övrigt byggande. De större byggföretagen gynnas nu av de expansiva programmen för nya bostäder i stora delar av Sverige medan de mindre företagen drar nytta av det införda ROT-avdraget riktat mot hushållen.

Det totala bostadsbyggandet ökade under tredje kvartalet med cirka 29 procent efter uppgången andra kvartalet med 19 procent, jämfört med motsvarande kvartal 2009. I nybyggnationen av bostäder är det främst lägenheter i flerbostadshus som drar utvecklingen uppåt. Under de tre första kvartalen i år har antalet påbörjade lägenheter i flerbostadshus mer än fördubblats under de tre första kvartalen 2010

jämfört med samma period 2009. Det är den kraftigaste ökningen som hittills registrerats och påbörjandet är åter på samma nivå som 2004. Påbörjandet av småhus ökade däremot endast marginellt under samma period.

Även om påbörjandet av nya bostäder ökar i stora delar av landet är uppgången ojämn fördelat mellan olika regioner. Den klart högsta tillväxten, mätt såväl i antal lägenheter som i procentuell förändring, gäller för de tre storstadsområden med särskild betoning på Stor-Stockholm och Stor-Malmö.

Även byggandet av anläggningar och övriga byggnader, andra än bostäder, har nu vänt uppåt. Denna del av byggsektorn där nedgången kom ett och ett halvt år senare än för bostadsbyggandet svarar för den absoluta merparten av det totala byggandet i samhället, med en andel på 65 procent räknat på produktionsvärdet för 2009. Omslaget i utvecklingen kom här först under det senaste kvartalet, med en ökning på cirka 5 procent jämfört med motsvarande kvartal 2009.

Att småföretagen och ROT-sektorn varit fullt sysselsatt under hösten framgår av att ombyggnationerna inom bostadssektorn, där ROT-programmet har en stor del, ökat markant under hela året. Tredje kvartalet 2010 ökade om- och tillbyggnationerna i flerbostadshus och småhus med 41 procent från motsvarande kvartal 2009.

. . . med ljus framtidsbild

Vid en blick in i det fjärde kvartalet ser det fortsatt ljus ut för byggsektorn enligt Konjunkturinstitutets konjunkturbarometer för november. Optimismen har fortsatt att breda ut sig bland byggföretagen, men den omfattar inte bara de närmaste månaderna utan utvecklingen under hela nästa år. Den problembild som ändå går att urskilja i den uppåtgående konjunkturen har tyngdpunkten alltmer på utbudssidan i stället för som tidigare på efterfrågesidan. Enligt barometern för november ökade byggandet ännu kraftigare under de senaste månaderna än tidigare. Ökningstalet var det högsta sedan den snabba uppgången i byggkonjunkturen under 2006. Uppgången ser ut att kunna fortsätta i hög takt även efter årsskiftet då företagets förväntningar och planer inför de närmaste månaderna är lika högt ställda som tidigare för såväl orderingång som byggande.

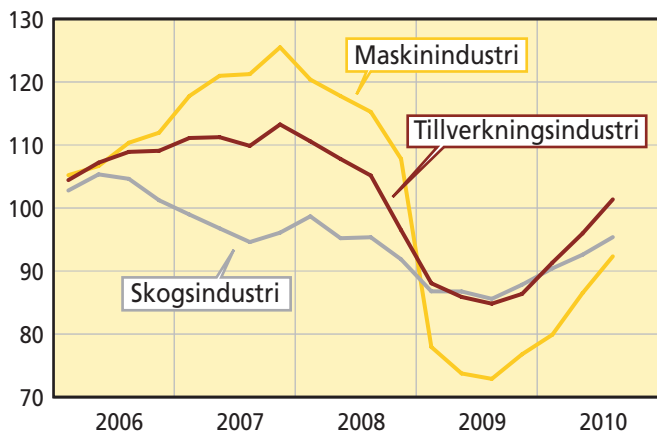
Att hettan i byggsektorn stiger är det inte att ta miste på med hänsyn till de flaskhalsar för produktionen som kommit fram den senaste tiden. I november uppgav hela 43 procent av byggföretagen att brist på arbetskraft är det främsta hindret för byggandet. Detta problem har ökat snabbt, under våren var denna andel endast 10 procent, och är nu mer frekvent bland byggföretagen än problemet med för liten efterfrågan. Behovet av nyrekryteringar inom byggbranschen är mycket stort inför de närmaste månaderna. Går problemen på arbetskraftssidan inte att lösa är risken uppenbar att flaskhalsarna fortsätter att breda ut sig bland företagen och även håller tillbaka expansionen i byggsektorn under nästa år.

Den ledande indikatorn på området pekar åt samma håll

som byggföretagens planer. Värdet på beviljade bygglov steg markant under tredje kvartalet, med närmare 40 procent från motsvarande kvartal 2009. Till skillnad från tidigare då bygglov för bostäder drog upp utvecklingen är det nu främst bygglov för lokaler och kommersiella byggnader som ligger bakom uppgången.

Förädlingsvärde

Säsongrensade kvartalsvärden. Fasta priser.
Index 2005=100

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Snabbaste uppsvinget för industrin på decennier

Om återhämtningen är stark inom den hemmamarknadsbaserade byggsektorn är uppgången ännu kraftfullare för den exportberoende tillverkningsindustrin. I den senaste säsongrensade serien från nationalräkenskaperna framgår det att återhämtningen i industriproduktionen inleddes först under fjärde kvartalet 2009, med en kraftig ökning. Men det är efter årsskiftet uppgången tagit ordentlig fart. Under vart och ett av de tre första kvartalen i år har produktionen inom tillverkningsindustrin stigit med drygt 5 procent, jämfört med närmast föregående kvartal. Detta är det snabbaste uppsvinget i industriproduktionen på åtminstone två decennier och alltså kraftigare än uppgången under 1993–94. Även då startade den svenska industrin från en djup botten och hade stor dragkraft av den historiskt stora deprecieringen av kronan på cirka 20 procent.

Vidden av raset för tillverkningsindustrin framgår av att redan före de två krisdrabbade kvartalen, fjärde kvartalet 2008 och första kvartalet 2009, hade industriproduktionen i en skarp konjunkturnedgång minskat med cirka 2,5 procent under tre kvartal i följd, jämfört med kvartalet innan. Djupet av nedgången framgår också av att det, trots en sammanlagd produktionsökning hittills på 19,5 procent, krävs en uppgång med ytterligare 10,5 procent för att nå den tidigare toppen på produktionskurvan från fjärde kvartalet 2007.

Den återhämtning som nu pågår inom tillverkningsindustrin är bred och har spridit sig till i princip samtliga delbranscher, men med varierande styrka i uppgången. Lite förenklat kan det sägas, att ju mer cyklisk branschen är desto starkare tycks uppgången ha varit. Även om utvecklingen inom industrin ger ett stabilt intryck finns – mitt

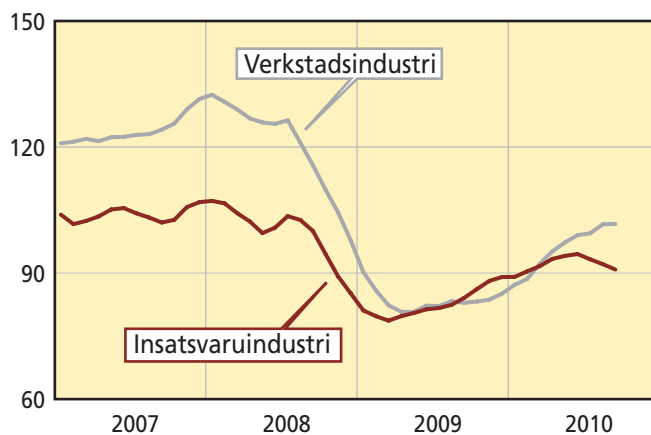
under den starka uppgångsfasen för industriproduktionen – vissa tecken som tyder på att uppgången kan vara på väg att mattas av.

Insatsvaruindustrin sviktar

Ett drag i den nuvarande utvecklingen är att där återhämtningen inom industrin inleddes, inom insatsvaruindustrin som utgör 40 procent av industrins förädlingsvärde, är uppgången mer mogen och där kan tecken på avmattning nu spåras. Sålunda var insatsvaruindustrin utleveranser under tredje kvartalet endast oförändrade jämfört med kvartalet innan. Det är exportmarknaderna som tycks svikta, vilket lett till att exportleveranserna mellan de två senaste kvartalen minskade med cirka 2 procent.

Industrins exportleveranser

Tremånaders glidande medelvärden. Säsongrensat, fasta priser. Index 2005=100

Källa: Leverans- och orderstatistiken Data t.o.m. september 2010

På detta område är dock utvecklingen fortfarande stark för hela skogsindustrin, som traditionellt ligger tidigt i konjunkturförloppet. Där ökade produktionen med starka 3 procent mellan andra och tredje kvartalet. Därmed är den tidigare produktionstoppen för skogsindustrin från högkonjunkturåret 2006 överträffad.

För investeringsvaruindustrin – något mindre i storlek än insatsvaruindustrin och där viktiga grenar är el- och optikindustri, samt maskin- och transportmedelsindustri – har återhämtningen startat senare än för insatsvaruindustrin. Där är också uppgången nu betydligt starkare. Mellan de två senaste kvartalen har de totala leveranserna där stigit med hela 5,8 procent.

Långt till produktionstoppen för maskinindustrin

För den investeringsberoende maskinindustrin, som normalt ligger sent i konjunkturcykeln, är den nuvarande utvecklingen mycket stark samtidigt som branschen fortfarande har mycket förlorad mark att ta igen. Med en återhämtning först mot slutet av förra året har produktionen inom maskinindustrin, en av de största delbranscherna inom industrin med en andel på cirka 10 procent av industrins förädlingsvärde, ökat mycket starkt de två senaste kvartalen. Under tredje kvartalet var tillväxten 7,8 procent, som följde på en

ökning under andra kvartalet med 8,3 procent, jämfört med närmast föregående kvartal. Här har tappet i produktionen, efter motorfordonsindustrin, varit som allra störst inom industrin. För att nå den tidigare toppen på produktionskurvan från fjärde kvartalet 2007 krävs en ökning av produktionsnivån med ytterligare 36 procent.

Kapacitetsutnyttjandet stiger snabbt . . .

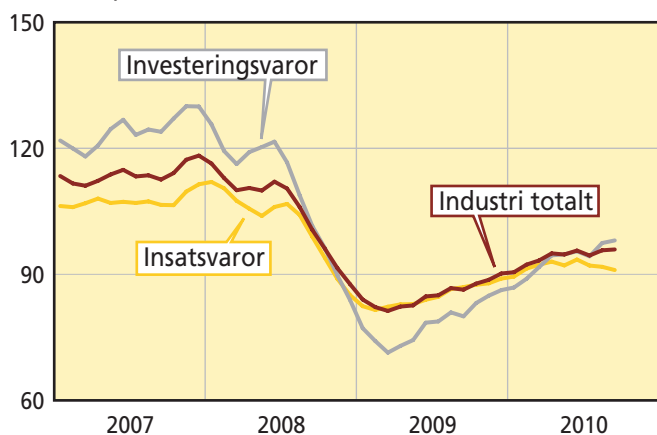
Trots att återhämtningen inom industrin sträcker sig över en period om endast fyra kvartal, och att denna sker från en extremt nedpressad produktionsnivå tycks en stor andel av industriföretagen redan ha slagit i produktionstaket. Situationen är likartad i många branscher. Efter en ytterligare kraftig höjning av kapacitetsutnyttjandet under tredje kvartalet utnyttjades då 88,6 procent av industrins totala produktionskapacitet. Det kan jämföras med som lägst 76,1 procent under andra kvartalet 2009 och innebär att kapacitetsutnyttjandet nu inte är mycket lägre än den högsta nivån från den tidigare konjunkturtoppen från 2007 på drygt 91 procent.

. . . men avmattning på andra områden

Trots att den lediga kapaciteten nu krymper snabbt är det svårt att spåra tydliga tecken på att företagen är på väg att snabbt ta sig an detta problem. I den senaste investeringsenkäten från oktober reviderade i stället industrin ned sina investeringsplaner för innevarande år från majenkäten till en minskning av investeringsvolymen med 5 procent från 2009.

Industrins ordergång

Tremånaders glidande medelvärden. Säsongrensat, fasta priser. Index 2005=100

Källa: Leverans- och orderstatistiken Data t.o.m. september 2010

Ett annat inslag i den nuvarande bilden av industrin som heller inte är odelat positivt är efterfrågeutvecklingen. Det finns nu tecken som tyder på att den tidigare så starka uppgången i ordergången håller på att mattas av. Under tredje kvartalet steg den samlade ordergången till industrin med 1,1 procent, vilket är betydligt lägre än tidigare. Dämpningen gäller främst exportmarknaden där ordergången mellan de två senaste kvartalen ökade endast svagt, med 0,3 procent.

Tydligast är tecknen på en avmattning för insatsvaruindustrin. Där minskade den samlade ordergången med

0,3 procent mellan de två senaste kvartalen efter en större nedgång från exportmarknaden med 1,7 procent, jämfört med kvartalet innan.

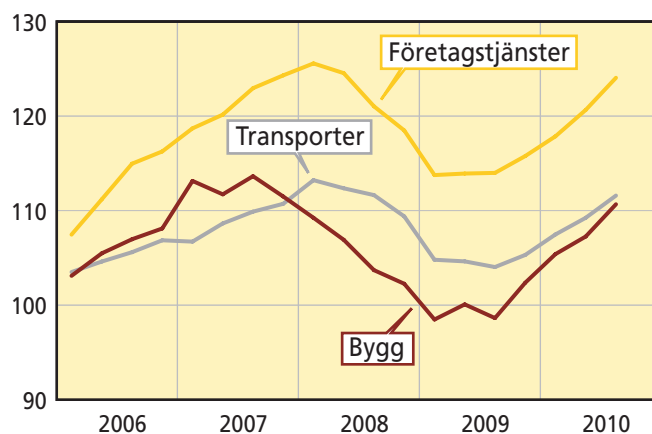
Stark uppgång inom hela tjänstesektorn

Inom den privata tjänstesektorn har återhämtningen i produktionen inte utvecklats med samma intensitet som för tillverkningsindustrin. Här har uppgången skett från en inte lika starkt nedpressad nivå samtidigt som utvecklingen varit betydligt lugnare. Produktionen ökar nu inom samtliga viktigare branscher, förutom inom fastighetsförvaltning där produktionen nu minskat åtta kvartal i följd utan att visa tydliga tecken på att åter vända uppåt.

Inom handeln – det område i näringslivet där återhämtningen inleddes under första kvartalet 2009 – fortsatte produktionen att öka kraftigt under tredje kvartalet. Inom handeln – detaljhandel, motorhandel och övrig partihandel sammantagna – ökade produktionen med 2,9 procent jämfört med kvartalet innan. Därmed har denna del av näringslivet passerat den tidigare produktionstoppen från andra kvartalet 2008.

Förädlingsvärde

Säsongrensade kvartalsvärden. Fasta priser. Index 2005=100

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Även om uppgången omfattar alla tre delarna av handeln är det fortfarande motorhandeln som leder utvecklingen med en ökning av produktionsvolymen på hela 6,5 procent mellan de två senaste kvartalen. Konjunkturbarometern för november visar att lönsamheten för bilhandeln har förbättrats markant det senaste halvåret samtidigt som de tidigare för små varulagren nu är i balans för första gången på länge. Bilhandelns försäljningsplaner pekade inför de närmaste månaderna lika brant uppåt som tidigare.

Detaljhandelns försäljning som efter den initiala återhämtningen under första halvåret 2009 länge sviktade har tagit ordentlig fart sedan i våras. Nya försäljningsrekord för branschen har slagits på löpande band. Enligt Säljindex ökade detaljhandelns försäljningsvolym under den senaste tremånadersperioden, augusti-oktober, med 1,5 procent jämfört med närmast föregående tremånadersperiod. Det är främst sällanköpsvaruhandeln som bidrar till uppgången. En annan bransch som till stor del också är riktad mot hushållen och

som också går bra är hotell och restauranger. Här fortsatte produktionen att öka kraftigt mellan andra och tredje kvartalet med 2,4 procent, vilket var ungefär samma ökningstakt som under andra kvartalet.

Stort lyft för reklam och marknadsföring

Den ökade aktiviteten inom industrin och handeln har varit en riktig vitamininjektion för transportsektorn, som började komma på rätt köl mot slutet av förra året och därefter gått riktigt starkt. Den senaste tiden har godstransporter både landvägen och till sjöss visat på en kraftig ökning. Samma sak gäller för expeditionsverksamheten. Under tredje kvartalet stegrades uppgången i produktionen inom transportsektorn till en ökning med 2,2 procent jämfört med kvartalet innan.

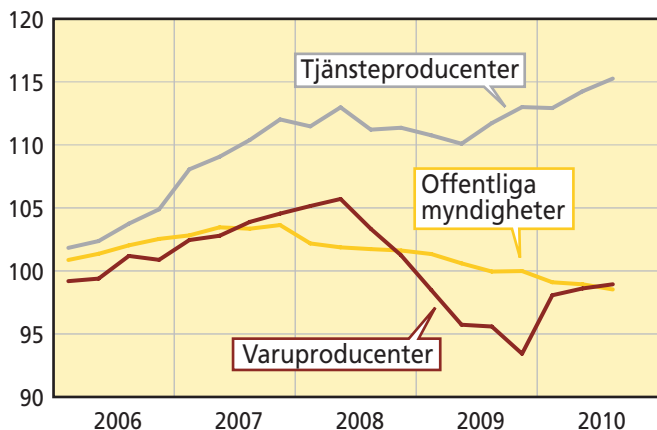
Även branschen uthyrning och företagstjänster fortsatte sin klättring uppåt på produktionskurvan med en ny stark ökning under tredje kvartalet med 2,8 procent jämfört med kvartalet innan. Det innebär att uppgången i produktionen stegrades för fjärde kvartalet i följd. Företagen i Sverige tycks nu, i den stadigt växande marknaden, åter vara beredda att satsa på reklam och marknadsföring. Efter en länge instabil och relativt svag utveckling för reklam- och marknadsföringsbyråer kom under tredje kvartalet ett stort lyft för branschen. Med en produktionsökning på cirka 11 procent var detta ett av de allra högsta tillväxttalen i näringslivet.

Högsta sysselsättningen på över två år

Med en viss eftersläpning till produktionen, fortsatte sysselsättningen inom näringslivet att öka starkt. Uppgången är dock inte tillnärmelsevis lika stark som för produktionen. Under tredje kvartalet ökade arbetsvolymen, det vill säga antalet arbetade timmar, i näringslivet med 0,7 procent från kvartalet innan. Det var en stark ökning, men ändå något lägre än andra kvartalet och framför allt lägre än det snabba uppsvinget under första kvartalet då arbetsvolymen steg med 1,8 procent från kvartalet innan. Antalet arbetade timmar är nu det högsta sedan andra kvartalet 2008. Det krävs endast en ökning med ytterligare 1,3 procent för att nå ett nytt "all time high" för sysselsättningen i näringslivet.

Arbetade timmar

Säsongrensade kvartalsvärden. Index 2005=100

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Sedan vändningen på sysselsättningskurvan kom under andra halvåret ifjol omfattar uppgången samtliga viktigare branscher i näringslivet. I stark kontrast till utvecklingen för produktionen är det den privata tjänstesektorn som under de två senaste kvartalerna står för expansionen på företagets personalsida. För de varuproducerande branscherna har förbättringen varit mer blygsam under andra och tredje kvartalet.

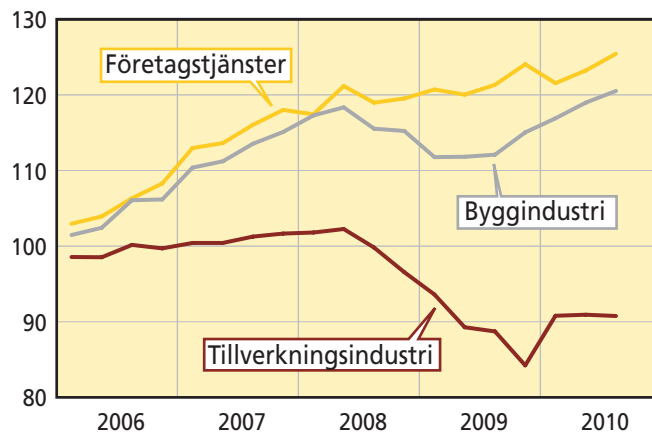
Ny sysselsättningstopp för företagstjänster

Samtliga branscher utom transportsektorn bidrog till ökningen inom tjänstesektorn under tredje kvartalet i år. Sammantaget uppgick ökningen till 0,9 procent efter uppgången andra kvartalet på 1,2 procent, jämfört med kvartalet innan. Det var branschen uthyrning och företagstjänster som lämnade det största bidraget till förbättringen, dels genom en av de starkaste ökningarna på 1,9 procent, dels genom sin vikt. Denna bransch har med stor marginal nu passerat den tidigare högsta sysselsättningsnivån från andra kvartalet 2008. Även parti- och detaljhandeln ligger nu med en fortsatt ökning under tredje kvartalet nära den tidigare sysselsättningstoppen.

Inom den varuproducerande sektorn utmärker sig byggindustrin positivt med en fortsatt stabil och stark ökning av arbetsvolymen. Uppgången under tredje kvartalet på 1,3 procent följde på en ökning med 1,8 procent under andra kvartalet, jämfört med kvartalet innan. Byggindustrin har därmed, liksom energisektorn, passerat den tidigare toppen på sysselsättningskurvan från andra kvartalet 2008.

Arbetade timmar

Säsongrensade kvartalsvärden. Index 2005=100

Källa: Nationalräkenskaperna Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

För tillverkningsindustrin, den tredje, och klart tyngsta branschen inom den varuproducerande sektorn, är utvecklingen helt annorlunda. Här har antalet arbetade timmar ökat ett enda kvartal, den synnerligen stora ökningen under första kvartalet i år. Därefter har arbetsvolymen varit på en oförändrad nivå, säsongrensat. För att nå upp till den tidigare sysselsättningstoppen för tillverkningsindustrin krävs en ökning med 12,7 procent.

Högsta produktivitetstillväxten sedan 2006

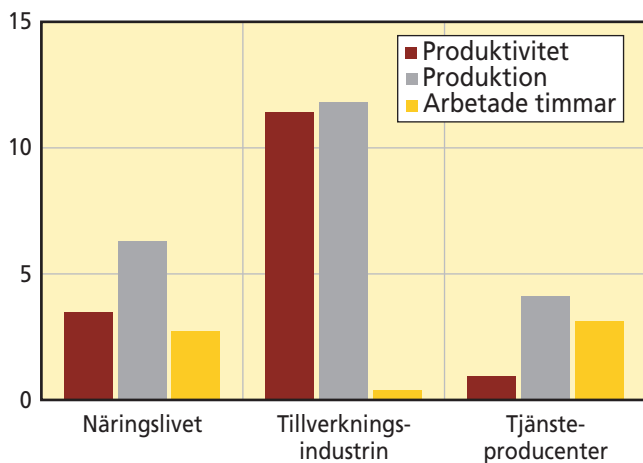
Till följd av att produktionen har utvecklats mycket starkare

än antalet arbetade timmar har också tillväxten i arbetsproduktiviteten inom näringslivet – förändringen av förädlingsvärdet i fasta priser dividerat med förändringen i antalet arbetade timmar – varit positiv. Efter en nedgång under tre år skedde en utplaning i produktivitetens utvecklingen under andra halvåret i fjol. Från en första positiv utveckling efter årsskiftet har tillväxten sedan stegrats under loppet året.

Under de tre första kvartalen i år sammantagna ökade produktionen med 6,3 procent samtidigt som antalet arbetade timmar steg med 2,7 procent. Det ger en produktivitetstillväxt för näringslivet på starka 3,5 procent hittills i år. Utvecklingen står i skarp kontrast till utfallet för 2009 då arbetsproduktiviteten föll nästan lika mycket, med 3,2 procent från 2008. Efter en acceleration under året var tillväxten i arbetsproduktiviteten under tredje kvartalet 5,7 procent jämfört med motsvarande kvartal 2009.

Näringslivets arbetsproduktivitet

Förändring från kvartal 1–3 2009 till kvartal 1–3 2010. Procent

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Det allra största bidraget till tillväxten i arbetsproduktiviteten under årets tre första kvartal kom från tillverkningsindustrin, med en ökning på hela 11,4 procent. Förbättringen kom av en uppgång i produktionen med 11,8 procent i kombination med en svag ökning av antalet arbetade timmar med 0,4 procent. Under tredje kvartalet ökade arbetsproduktiviteten inom tillverkningsindustrin med hela 15,5 procent jämfört med motsvarande kvartal 2009.

Produktivitetstillväxt även inom tjänstesektorn

I den sysselsättningsintensiva tjänstesektorn, där förutsättningarna för en effektivisering av verksamheten inte är lika goda som för industrin, är utvecklingen betydligt svagare. Men för första gången under den nuvarande återhämtningsfasen steg produktiviteten. Under de tre första kvartalen sammantagna ökade produktionen inom tjänstesektorn med 4,1 procent samtidigt som antalet arbetade timmar steg med 3,1 procent, jämfört med motsvarande period 2009. Det ger en tillväxt i arbetsproduktiviteten med 1 procent. Under tredje kvartalet hade tillväxttakten stegrats till 2,5 procent jämfört med motsvarande kvartal 2009.

Kontaktperson: Bo Sandén, 08-506 946 94

Bidrag till BNP-tillväxten

Importjusterade bidrag – en alternativ bild av BNP

Enligt ordinarie beräkningar dominerade bruttoinvesteringarna tillväxten för tredje kvartalet – lagerinvesteringarna stod för 2,9 och de fasta bruttoinvesteringarna för 2,0 procentenheter av BNP-tillväxten. Exportnettot hade en svagt negativ effekt med 0,2 procentenheter. En schablonmässig importjustering av respektive post i försörjningsbalansen visar dock att exporten stod för det klart största bidraget med 2,8 procentenheter medan lagerinvesteringarnas bidrag då sjönk till 2,2 procentenheter.

Vid publiceringen av de kvartalsvisa nationalräkenskaperna redovisas effekten på BNP-utvecklingen från försörjningsbalansens olika delar. Importen hanteras då som en av-

dragspost som dras ifrån exporten för att visa nettoexportens påverkan. Detta är dock missvisande då importerade varor och tjänster ingår i samtliga av försörjningsbalansens delar. För att få fram en mer rättvisande bild av delarnas påverkan på BNP-tillväxten kan importinnehållet istället dras bort från respektive del. Med utgångspunkt från input/output-tabeller kan en schablonmässig importjustering göras¹. Ett problem med detta sätt att beräkna efterfrågekomponenternas BNP-effekt är input/output-tabeller endast tas fram vart femte år, den senaste gäller år 2005. Detta alternativa sätt att beräkna bidrag till tillväxten ger ett annat perspektiv på vad som ligger bakom BNP-utvecklingen då resultaten ofta skiljer sig

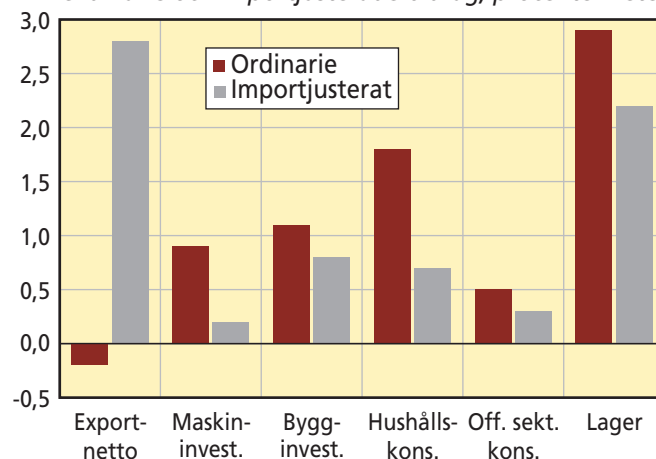
¹ För en närmare beskrivning för hur detta görs se Sveriges ekonomi avseende kvartal 3 2005.

kraftigt åt mellan de två metoderna. Detta gäller i synnerhet för delar med ett högt importinnehåll, såsom fasta bruttoinvesteringar och hushållskonsumtion, samt för exporten där ett betydligt mindre avdrag för import görs enligt de alternativa beräkningarna.

För tredje kvartalet 2010 uppgick den faktiska BNP-utvecklingen till 6,9 procent. Enligt det traditionella sättet att redovisa bidragen var det främst lagerinvesteringar som låg bakom den starka tillväxttakten med 2,9 procentenheter, men även de fasta bruttoinvesteringarna och hushållskonsumtionen bidrog till stor del, med 2,0 respektive 1,8 procentenheter. Samtidigt uppvisade exportnettot en svagt negativ effekt på BNP med 0,2 procentenheter. De importjusterade bidragen visar dock att det var just exporten som stod för det största bidraget med 2,8 procentenheter följt av lagerinvesteringarna som stod för 2,2 procentenheter. Bidraget från hushållskonsumtion har då mer än halverats till följd av det höga importinnehållet och för maskininvesteringarna är bidraget nästan uttraderat. Däremot är skillnaden mellan de båda sätten att redovisa mer begränsat för bygginvesteringarna då dessa till stor del innehåller inhemskt producerade varor.

Bidrag till den faktiska BNP-tillväxten tredje kvartalet 2010

Ordinarie och importjusterade bidrag, procentenheter

Källa: Nationalräkenskaperna

Skribent: Tomas Thorén

Kontaktperson: Olle Grünewald, 08-506 947 47

Arbetsmarknad

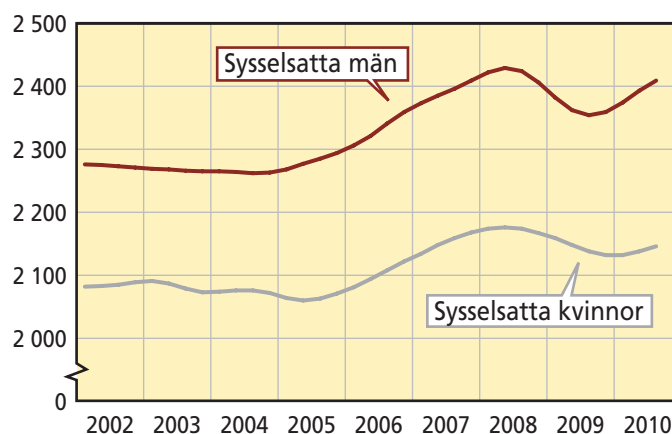
Blygsam förbättring av arbetsmarknaden

Under tredje kvartalet 2010 fortsatte arbetsmarknadsläget att förbättras. Sysselsättningen steg och arbetslösheten minskade för både kvinnor och män. Inom den privata sektorn ökade antalet vakanser snabbare än antalet lediga jobb. Det kan tyda på att det tar allt längre tid att tillsätta lediga jobb och att det råder arbetskraftsbrist inom vissa områden.

Liksom under andra kvartalet ökade männens sysselsättning snabbare än kvinnornas; en rekyll som svarar mot den kraftiga nedgången för män under 2009. Kvinnornas sysselsättning, som i hög grad domineras av offentlig sektor, verkar inte präglas av samma iögonfallande fluktuationer.

Sysselsatta 15–74 år efter kön

Kvartalsmedelvärden av säsongrensade månadsdata. Tusental

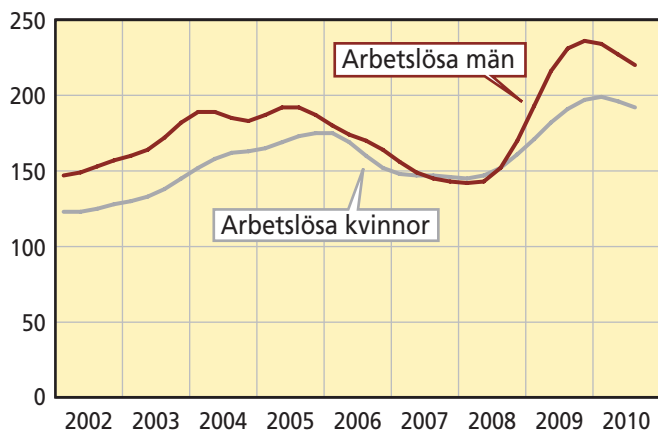
Källa: AKU och egna beräkningar¹ Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Arbetslösheten fortsatte att minska, men takten under tredje kvartalet var fortfarande förhållandevis måttlig. Andelen arbetslösa kvinnor och män var i det närmaste lika stora, 8,2 respektive 8,4 procent enligt säsongrensade data. Dessa värden ligger fortfarande 2–3 procentenheter högre än under den förra högkonjunkturen på arbetsmarknaden för cirka tre år sedan.

¹ Från och med januari 2010 publicerar AKU säsongrensade data över sysselsatta, arbetslösa m.m. Till diagrammen i denna rapport har vi beräknat kvartalsmedelvärderna av dessa data med hjälp av en mall som tar hänsyn till att månaderna innehåller olika antal mätveckor. I samband därmed har vi gått över till den åldersindelning som numera är den gängse enligt AKU, nämligen 15–74 år.

Arbetslösa 15–74 år efter kön

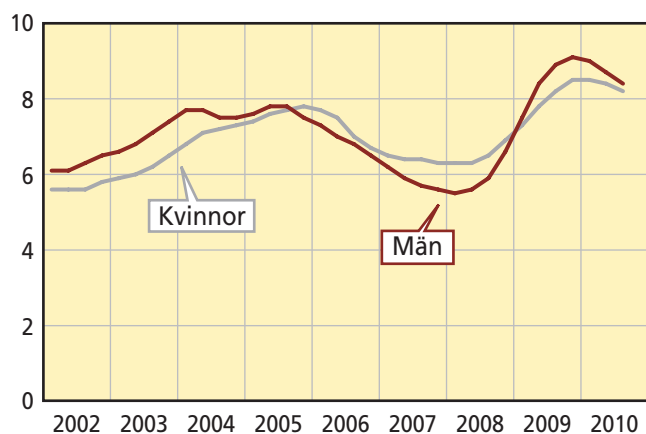
Kvartalsmedelvärden av säsongrensade månadsdata. Tusental

Källa: AKU och egna beräkningar Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Andel arbetslösa 15–74 år efter kön

Kvartalsmedelvärden av säsongrensade månadsdata. Procent av arbetskraften

Källa: AKU och egna beräkningar Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Antalet arbetade timmar för åldersgruppen 16–64 år ökade med 3,1 procent från tredje kvartalet 2009; säsongrensade värden indikerar dock en oförändrad nivå jämförbar med föregående kvartal.

Arbetade timmar

Säsongrensade kvartalsvärden. Miljoner timmar per vecka (16–64 år)

Källa: AKU och egna beräkningar¹ Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Antalet lediga jobb ökade fortfarande under tredje kvartalet, men takten var avtagande. Den akuta arbetskraftsbristen,

det vill säga antalet vakanser, ökade i privat sektor snabbare än antalet lediga jobb. Det kan tyda på att det tar allt längre tid att tillsätta lediga jobb och att det råder arbetskraftsbrist inom vissa områden.

Lediga jobb

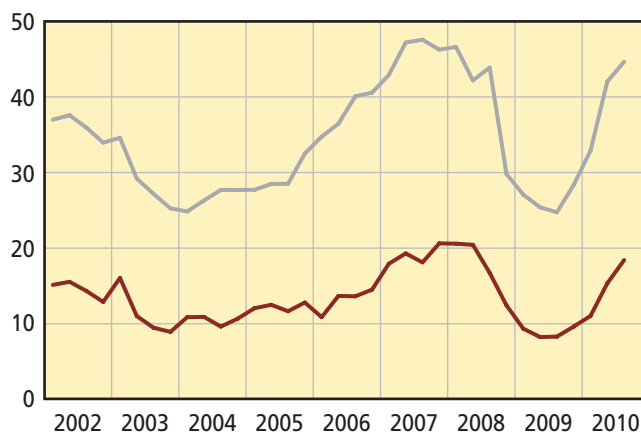
Säsongrensade kvartalsvärden. Tusental

Källa: Konjunkturstatistik Data t.o.m. tredje kvartalet 2010 över vakanser (KV) och egna beräkningar

Lediga jobb och vakanser, privat sektor

Säsongrensade kvartalsvärden. Tusental

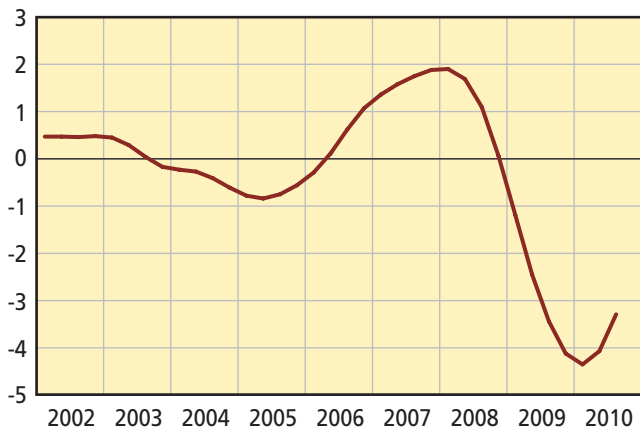
Källa: Konjunkturstatistik Data t.o.m. tredje kvartalet 2010 över vakanser (KV) och egna beräkningar

Arbetsmarknadsgapet, det vill säga sysselsättningens avvikelse från en långsiktig stokastisk trend, fortsatte att minska under tredje kvartalet och närmade sig därmed alltmer den långsiktiga trenden. Vändningen för anställda inom industrin bekräftas av ett alltmer minskande gap, medan antalet anställda i byggindustrin låg på en nivå som kan förväntas vara normal på lång sikt.

¹ Det föreligger ännu inga säsongrensade tidsserier över arbetade timmar i AKU. Vi har därför utfört en separat säsongrensning av denna variabel och använder här åldersgruppen 16–64 år för att få tillgång till ett tillräckligt antal observationer.

Arbetsmarknadsgap

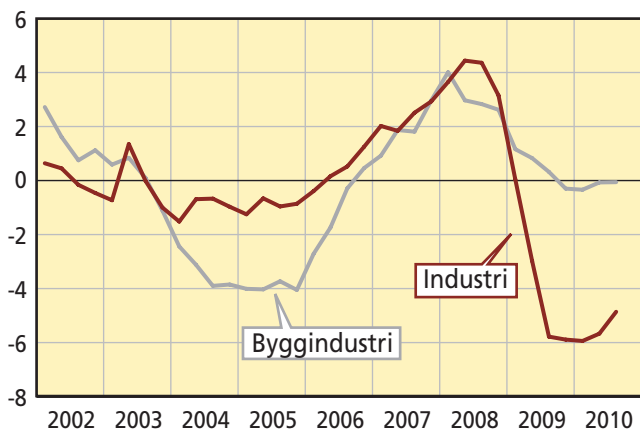
Antal sysselsatta i förhållande till dess långsiktiga trend (15–74 år). Procent

Källa: AKU och egna beräkningar Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Arbetsmarknadsgap

Antal anställda i industri och byggindustri i förhållande till deras långsiktiga trender. Procent

Källa: Kortperiodisk sysselsättningsstatistik (KS) och egna beräkningar Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

När det gäller arbetade timmar var gapet, liksom föregående kvartal, svagt positivt, eftersom arbetade timmar ligger före antalet sysselsatta i konjunkturuppgången.

Arbetsmarknadsgap

Antal arbetade timmar i förhållande till dess långsiktiga trend (16–64 år). Procent

Källa: AKU och egna beräkningar Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Under tredje kvartalet blev cirka 9 000 personer med fast anställning varslade om uppsägning. Det är en nivå som kan förknippas med en högkonjunktur.

Flödesstatistiken från AKU visar att riskerna för en fastanställd kvinna eller man att bli arbetslös sjönk under tredje kvartalet. Risken för att bli arbetslös var betydligt högre för en tidsbegränsat anställd; en risk som inte visade någon tendens till att minska.

Arbetslöshetsrisker

Övergångsandelar mellan olika tillstånd på arbetsmarknaden från kvartal 2 till kvartal 3 (15–74 år). Procent

År	FA → AL	TA → AL	Syss → AL
2006	0,4	6,4	1,4
2007	0,3	6,7	1,4
2008	0,5	6,6	1,4
2009	0,8	7,5	1,7
2010	0,5	7,5	1,5

Not: AL = Arbetslöshet, FA = Fast anställning, Syss = Sysselsättning, TA = Tidsbegränsad anställning

Källa: AKU

Oavsett kön ökade chansen att få ett jobb för såväl arbetslösa som personer utanför arbetskraften, det vill säga främst heltidsstuderande.

Jobbchanser

Övergångsandelar mellan olika tillstånd på arbetsmarknaden från kvartal 2 till kvartal 3 (15–74 år). Procent

År	AL → FA	AL → TA	EA → FA	EA → TA	TA → FA
2006	4,5	26,3	0,8	8,0	9,2
2007	5,7	26,3	0,9	8,1	10,4
2008	5,2	24,0	0,9	7,0	11,8
2009	3,1	19,1	0,5	5,4	8,8
2010	3,9	23,2	0,8	6,7	9,8

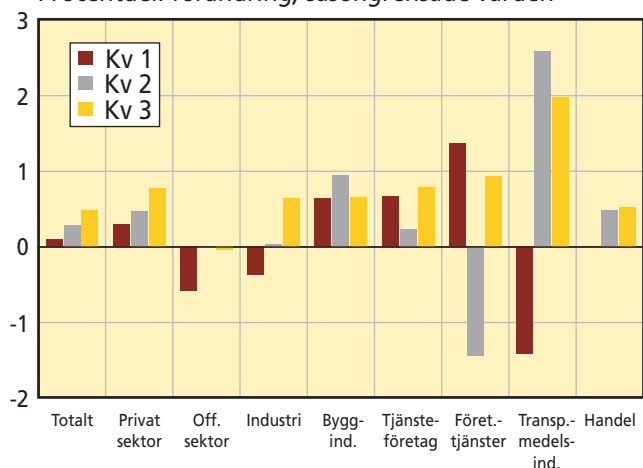
Not: AL = Arbetslöshet, EA = Ej i arbetskraften, FA = Fast anställning, TA = Tidsbegränsad anställning

Källa: AKU

Under tredje kvartalet ökade antalet anställda inom de flesta branscher. Transportmedelsindustrin hade för andra kvartalet i rad den största procentuella ökningen. Den offentliga sektorn hade under samma period ett oförändrat antal anställda.

Förändring av antal anställda första, andra och tredje kvartalet 2010 från föregående kvartal efter bransch¹

Procentuell förändring, säsongrensade värden

Källa: Kortperiodisk sysselsättningsstatistik (KS) och egna beräkningar

Kontaktperson: Fredrik W Andersson, 019-17 62 61

¹ Branschindelning enligt SNI 2002 (industri C+D, byggindustri F, tjänsteföretag G-O, företagstjänster 74, transportmedelsindustri 34+35 samt handel G).

Utveckling av några indikatorer på arbetsmarknadsläget

År	Kvartal	Antal sysselsatta 15-74 år	Andel sysselsatta av befolk. 15-74 år	Antal arbetslösa 15-74 år	Andel arbetslösa av arb.kraften 15-74 år	Antal personer utanför arb.kraften 15-74 år	Arbetade timmar 16-64 år	Antal lediga jobb	Antal varsel
		1 000-tal	Procent	1 000-tal	Procent	1 000-tal	1 000-tal	1 000-tal	1 000-tal
2004	1	4 264	64,7	369	8,0	1 958	128 620	36	17
	2	4 351	65,9	394	8,3	1 858	131 450	41	17
	3	4 408	66,6	335	7,1	1 873	111 910	37	13
	4	4 309	65,0	329	7,1	1 991	134 230	36	14
2005	1	4 266	64,2	369	8,0	2 007	129 660	38	18
	2	4 361	65,5	411	8,6	1 885	137 110	46	13
	3	4 418	66,2	344	7,2	1 907	115 460	38	10
	4	4 352	65,1	334	7,1	1 999	138 430	45	11
2006	1	4 310	64,3	367	7,9	2 024	137 590	49	10
	2	4 426	65,8	387	8,0	1 912	132 820	48	8
	3	4 530	67,2	307	6,3	1 905	119 050	44	8
	4	4 452	65,9	284	6,0	2 023	141 180	45	11
2007	1	4 432	65,4	323	6,8	2 020	141 610	53	9
	2	4 543	66,9	335	6,8	1 917	137 730	61	6
	3	4 639	68,1	269	5,5	1 905	122 550	52	7
	4	4 549	66,6	264	5,5	2 018	144 550	52	8
2008	1	4 520	66,0	302	6,3	2 030	138 410	57	9
	2	4 624	67,3	339	6,8	1 907	146 700	55	15
	3	4 674	67,9	280	5,7	1 932	121 770	48	14
	4	4 554	65,9	298	6,1	2 058	144 400	36	57
2009	1	4 466	64,5	380	7,8	2 080	136 900	38	50
	2	4 525	65,2	454	9,1	1 966	135 700	36	32
	3	4 548	65,3	399	8,1	2 018	120 900	28	17
	4	4 459	63,8	402	8,3	2 127	136 100	33	17
2010	1	4 434	63,3	446	9,1	2 122	139 700	44	14
	2	4 555	64,9	467	9,3	1 992	144 200	57	10
	3	4 633	65,9	390	7,8	2 004	124 100	49	9
Källor:		AKU	AKU	AKU	AKU	AKU	AKU	KV	Af

Revideringar i nationalräkenskaperna

Positiv bias i revideringarna av BNP

Studien av revideringarna av BNP visar att det finns ett systematiskt fel, bias, i revideringarna men att bias har minskat något jämfört med 90-talet. Storleken på revideringarna, mätt som genomsnittet för revideringarna i absoluta tal, har minskat för de flesta variabler men är relativt oförändrad för BNP totalt.

Att revideringarna i BNP har en positiv bias har i huvudsak sin grund i att de preliminära beräkningarna underskattar BNP-utvecklingen i ekonomins tillväxtfaser. Nedrevideringar av BNP-utvecklingen korrelerar med perioder med lägre tillväxttakt i ekonomin.

I denna artikel redovisas hur volymutvecklingen av BNP och användningssidans huvudvariabler har reviderats de senaste tio åren. Jämförelser görs också med den studie Öller och Hansson genomförde 2002¹ för att se om och i så fall hur revideringarna har förändrats sedan 90-talet (1990–1998). Revideringarna studeras också i relation till konjunkturen för att se om det finns något samband mellan revidering och konjunktur.

Upplägg av analysen

Analysen bygger på att jämförelser görs av den procentuella utveckling som redovisas för den aktuella variabeln och inte de faktiska värdena. Med revideringar av årsdata åsyftas differensen mellan den första beräkningen av årsdata, vilken publiceras i februari/mars året efter referensåret och då utgörs av summan av de fyra kvartalsberäkningarna under året, och publiceringen av den detaljerade årsberäkningen i november knappt två år efter referensåret.

De mått som använts i analysen är medelvärde, median och medelvärde i absoluta tal. Ett högt medelvärde (vare sig positivt eller negativt) indikerar ett systematiskt fel i revideringarna. Medianen visar vart "mitten" på datamaterialet ligger, och skiljer sig medianen från medelvärdet så är det ett tecken på att fördelningen av observationerna är sned. Är medelvärdet i absoluta tal högt så tyder det på att revideringarna över lag är stora. Således används medelvärde och medianen i första hand som ett mått på den bias som varje variabel har, medan medelvärde i absoluta tal används som ett mått för hur väl de preliminära skattningarna träffar de definitiva skattningarna.

Om beräkningarna

Det statistiska underlaget vid kvartalsberäkningarna består till stor del av urvalsundersökningar som vid de definitiva årsberäkningarna ersätts av mer detaljerad årsstatistik vilken i större utsträckning bygger på totalräknad statistik eller undersökningar med större täckning. Viss information saknas också på korttidsbasis och samlas endast in årsvis. En

avgörande skillnad mellan de kvartalsvisa BNP-beräkningarna och de årsvisa BNP-beräkningarna är att det saknas statistik om insatsförbrukning på kvartalsbasis och uppgifter över omsättning och leveranser används som indikatorer för förädlingsvärdet. För vissa områden är det primärstatistiska underlaget till stor del detsamma i kvartalsberäkningarna som vid årsberäkningarna, det gäller i första hand utrikes-handel med varor och tjänster och lagerinvesteringar.

Revideringar av BNP

Produkträkenskaperna, där BNP är den centrala variabeln, revideras ett antal gånger innan uppgifterna blir definitiva vid årsberäkningarna som genomförs knappt två år senare. Dessa regelbundna revideringar kan kategoriseras i tre typer:

- *Löpande revideringar i kvartalsräkenskaperna.* När ett nytt kvartal beräknas så kan tidigare kvartal samma år revideras. Till exempel så kan första kvartalet, efter att det publiceras i maj det aktuella året (år t), revideras vid samtliga beräkningstillfällen för kvartalen det aktuella året, år t .
- *Preliminär årsberäkning.* I november $t+1$, 11 månader efter referensåret, genomförs en preliminär årsberäkning då beräkningarna uppdateras med årsstatistik för vissa delar av beräkningarna. Detta gäller i första hand offentlig konsumtion och produktion.
- *Definitiva årsberäkningar.* I november $t+2$, alltså 23 månader efter referensårets utgång, publiceras de detaljerade definitiva årsberäkningarna.

Utöver de revideringstillfällen som anges i rapporten genomförs också större revideringar ungefär vart femte år, så kallade generalrevideringar. Vid dessa tillfällen ses hela eller delar av tidsserien över². Det sker vanligen mot bakgrund av att resultat från nya eller utvecklade statistiska undersökningar blivit tillgängliga, definitioner förändrats inom det regelverk som styr nationalräkenskaperna (ENS 95) eller metoder förändrats. Revideringar av detta slag medför att nivån på serien förändras men de får också mer eller mindre stora konsekvenser på utvecklingen mellan åren. För de år som generalrevideringarna genomförts så har de i genomsnitt bidragit till att höja BNP-utvecklingen med 0,1 procentenheter enligt tabellen nedan. När den preliminära

¹ SOU 2002:118, Utveckling och förbättring av den ekonomiska statistiken Bilaga 4–9 till slutbetänkande från Utredningen om översyn av den ekonomiska statistiken.

² Generarevideringar har sen 1999 genomförts tätare än tidigare perioderna och skett vid de detaljerade årsberäkningarna för 2000, 2002, 2005 och 2007.

beräkningen jämförs med den definitiva årsberäkningen för de år en generalrevidering genomförts kommer effekter av generalrevideringen ingå i jämförelsen. De preliminära beräkningarna innehåller inte de metod- eller definitionsförändringar som den definitiva beräkningen gör som de jämförs med.

Revideringar av BNP-utvecklingen till följd av generalrevideringar

Genomsnittligt bidrag till BNP-utvecklingen i fasta priser

Medel	Median	m(ABS)
0,1	0,1	0,2

Källa: Nationalräkenskaperna

Revidering av årsdata

I tabellen nedan redovisas BNP-utvecklingen, så som den publicerats i de definitiva årsberäkningarna, samt revideringar av volymutvecklingen för BNP och användningssidans huvudvariabler för perioden 1999–2008. Medelvärdet för revideringarna av BNP-utvecklingen är positivt, det finns alltså en positiv bias i revideringarna. I absoluta tal uppgår revideringen av BNP-utvecklingen i genomsnitt till 0,45 procentenheter. Fem av åren har revideringarna varit större än 0,5 procentenheter, och vid samtliga av dessa tillfällen har BNP reviderats upp, de preliminära siffrorna var alltså för låga. Gemensamt för de större revideringarna är att de har ägt rum i perioder med relativt stark tillväxt.

Om vi ser till användningssidans huvudvariabler så framgår att samtliga variabler förutom statlig och kommunal konsumtion har en positiv bias. Statlig och kommunal konsumtion är också de variabler som har minst bias. I genomsnitt är revideringarna för dessa variabler nära noll. För den kommunala konsumtionen är storleken på revideringarna i absoluta tal små. Även revideringarna av hushållens konsumtionsutgifter är i genomsnitt små, men något högre sett i absoluta tal.

Revideringarna är relativt sett störst, det vill säga har högst

medelvärde i absoluta tal, för fasta bruttoinvesteringar. Av tabellen nedan framgår att det finns ett visst samband mellan revideringarna och tillväxten i ekonomin. I uppgångar tenderar de preliminära beräkningarna att underskatta investeringstakten och i nedgångar finns en tendens att investeringarna överskattas. Fasta bruttoinvesteringar är ett område där korttidsstatistiken, bland annat Investeringsenkäten, till övervägande del ersätts med mer detaljerad årsstatistik, Företagens ekonomi med mera, i de definitiva årsberäkningarna.

Lagerinvesteringar ingår i BNP som förändringar i lagerstockarna och uttrycks som bidrag till BNP eftersom förändringen ofta växlar mellan positivt och negativt. Revideringarna av lager är relativt blygsamma. Det förklaras av att för lagerinvesteringar används till stor del samma statistik i årsräkenskaperna som i de preliminära kvartalsräkenskaperna.

Export och import är de delar efter fasta bruttoinvesteringar som revideras mest procentuellt sett. Det är tydligt att det är tjänstehandeln som har störst revideringar och framförallt då tjänsteexporten även om tjänsteimporten revideras kraftigt vissa år. Revideringarnas bias är dock störst för tjänsteexporten följt av varuimporten. Samtidigt har importen av tjänster i princip inte någon bias alls.

Revideringarna i utrikeshandel med tjänster har minskat från och med 2004, vilket var det år som statistiken för tjänstehandeln började samlas in via enkät från att tidigare ha baserats på de anmälningar om utlandstransaktioner som registrerades hos bankerna. Både export och import utgör en stor andel av BNP men det som påverkar BNP-utvecklingen är hur nettot av export och import utvecklas. Om revideringarna av export respektive import är ungefär lika stora så blir genomslaget på BNP marginellt men om revideringen av de båda aggregaten skiljer sig åt kan det få stort genomslag på revideringen av BNP-utvecklingen. Utrikeshandel med varor och tjänster är områden som i allt väsentligt baseras

Revideringar av BNP från användningssidans

Volymutveckling av BNP, procentuell förändring jämfört med föregående år. Revideringar i volymutvecklingen för respektive variabel i procentenheter

	Slutlig BNP-utveckl.	BNP	Hush. kons. 47 %	Statlig kons. 7 %	Kommunal kons. 19 %	Bruttoinvest. 20 %	Lager*	Export varor 38 %	Export tjänster 15 %	Import varor 33 %	Import tjänster 12 %
1999	3,8	0,7	-0,2	1,0	-0,5	1,4	-0,1	0,4	5,0	-1,2	1,7
2000	3,6	0,8	0,9	0,1	0,9	2,0	-0,1	0,7	5,0	1,7	2,3
2001	1,2	-0,3	0,2	-1,7	0,0	-2,5	0,1	2,0	-0,7	1,2	2,0
2002	1,9	0,1	0,1	1,3	-0,3	-0,1	-0,1	-0,4	4,6	1,2	-0,2
2003	1,6	0,1	-0,2	0,7	-0,3	3,0	0,1	-0,3	-4,8	1,5	-5,5
2004	3,5	0,7	0,4	-0,3	0,2	1,3	-0,1	0,7	1,7	0,5	-0,1
2005	2,7	0,6	0,3	-2,2	-0,1	0,6	0,2	0,4	-0,5	-0,7	0,3
2006	4,4	-0,2	-0,5	0,0	0,3	0,9	0,2	-0,5	0,5	1,4	-0,8
2007	2,6	0,7	0,6	0,3	-0,3	0,9	0,1	0,9	-1,8	-1,0	1,0
2008	-0,6	-0,4	0,2	0,3	-0,6	-2,1	0,2	-0,4	1,2	0,3	0,9
Medel		0,29	0,18	-0,04	-0,06	0,55	0,05	0,35	1,02	0,50	0,16
Median		0,34	0,22	0,20	-0,21	0,88	0,10	0,40	0,85	0,85	0,59
m(ABS)		0,45	0,36	0,78	0,36	1,49	0,13	0,66	2,59	1,07	1,47

Medel=medelvärde, m(ABS)=medelvärde i absoluta tal. Procentsatserna i rubrikerna anger variabelns andel av BNP i löpande priser 2008.

*Lager redovisas som bidrag till BNP-utvecklingen, det vill säga förändringen i lagerinvestering i % av BNP föregående år.

Källa: Nationalräkenskaperna

på samma statistikunderlag vid kvartalsberäkningarna av BNP som vid de definitiva årsberäkningarna av BNP. Det finns flera förklaringar till att revideringarna ändå är så pass stora. Några delar i beräkningarna ersätts med årsstatistik i samband med årsberäkningarna. För utrikeshandelsstatistiken med såväl varor som med tjänster revideras tidsserierna vid behov, till exempel om felrapportering från företagen för tidigare perioder upptäcks. I de detaljerade avstämningarna på produktnivå som sker i årsberäkningar kan andra korrigeringar i grunddata göras jämfört med de eventuella korrigeringar i grunddata som gjordes i de preliminära beräkningarna.

Jämförelser med tidigare studier

I avsnittet redovisas hur revideringarna har förändrats över tiden och jämförelser görs med hur revideringarna var under 90-talet (1990–1998) utifrån de resultat som Öller och Hansson (2002) presenterade i sin studie. Under 2000-talet har det skett en hel del utveckling av statistiken. Underlagen för beräkningarna har utvecklats både när det gäller årsräkenskaperna och kvartalsräkenskaperna. Bland förändringar i korttidsstatistiken kan nämnas omläggningen av utrikeshandel med tjänster till en enkätinsamling, utveckling av tjänsteprisindex, en successiv utbyggnad av omsättningsstatistiken och på senare år tjänsteproduktionsindex. I årsstatistiken har bland annat utveckling skett av Företagsstatistiken (FEK), industrins insatsförbrukning och tjänsternas insatsförbrukning. Med detta sagt så är det värt att påpeka att tolkningen av revideringar i nationalräkenskaperna inte är självklar. Det är inte nödvändigtvis så att utveckling av olika delar av statistiken leder till mindre revideringar. Om till exempel ny årsstatistik utvecklas och den ersätter korttidsstatistik som tidigare även använts vid årsberäkningarna så leder det till bättre precision i de definitiva årsberäkningarna men det medför då sannolikt också större revideringar jämfört med de preliminära uppgifterna. Små revideringar är alltså inte med säkerhet ett tecken på att kvaliteten i de preliminära siffrorna är hög.

Revideringarna minskar för de flesta variabler

Jämförelser görs mellan perioderna 1999–2008 och 1990–1998. Den senaste tioårsperioden har BNP i genomsnitt reviderats ungefär en tiondels procentenhet mindre än vad som skedde under perioden 90–98, det systematiska felet i de preliminära skattningarna har alltså minskat något. I absoluta tal har dock revideringarna ökat marginellt. I jämförelsen ska också vägas in att det under den senaste 10-årsperioden genomförts flera revideringar av tidsserien, så kallade generalrevideringar, än under perioden 1990–1998. Som beskrevs ovan har de generalrevideringar som genomförts under 1999–2008 inneburit att BNP-utvecklingen har höjts. Såsom revideringar är definierad här, och även i Öller och Hanssons studie, så blir innebörden av de mer frekventa generalrevideringarna under perioden 99–08 att det finns en viss överskattning i talen för perioden 1999–2008 i jämförelse med den tidigare perioden.

Jämfört med 1990–1998 har medelvärdet för revideringarna den senaste 10-årsperioden minskat för alla aggregat förutom importen av varor samt fasta bruttoinvesteringar. För de flesta variabler är skillnaderna i revidering mellan perioderna relativt små men för både statlig och kommunal konsumtion har medeltalet för revideringarna minskat markant. Även sett till storleken på revideringarna, det vill säga medelvärdet i absoluta tal, så har revideringarna i statlig och kommunal konsumtion minskat tydligt. Även för hushållskonsumtion och lager har både bias såväl som medelvärdet i absoluta tal minskat något. För export och import har revideringarnas storlek genomgående ökat, vilket särskilt gäller tjänsteexporten. Även för fasta bruttoinvesteringar har storleken på revideringarna ökat något.

Revideringar av BNP från användningssidan perioden 1990–1998 och 1999–2008

Revideringar i volymutvecklingen för respektive variabel i procentenheter

	<i>m</i> (ABS) 90–98	<i>m</i> (ABS) 99–08	<i>medel</i> 90–98	<i>medel</i> 99–08
BNP	0,43	0,45	0,41	0,29
Hush. konsumtion	0,41	0,36	0,28	0,18
Statlig konsumtion	3,23	0,78	1,34	-0,04
Kommunal konsumtion	1,19	0,36	0,94	-0,06
Fasta bruttoinvesteringar	1,20	1,49	0,46	0,55
Lager*	0,19	0,13	-0,08	0,05
Export varor	0,60	0,66	0,40	0,35
Export tjänster	1,52	2,59	1,14	1,02
Import varor	0,77	1,07	0,12	0,50
Import tjänster	1,10	1,47	0,92	0,16

m(ABS)=medelvärdet i absoluta tal

*Lager redovisas som bidrag till BNP-utvecklingen, det vill säga förändringen i lagerinvestering i % av BNP föregående år.

Källa: Nationalräkenskaperna

Starkt samband mellan revideringar och konjunktur

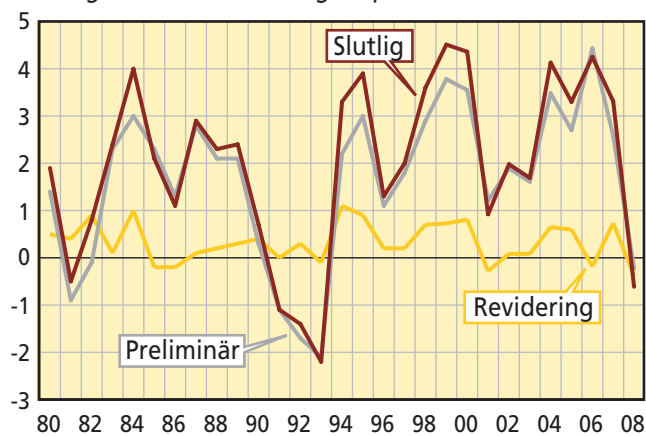
Av diagrammet nedan framgår att revideringarna är som störst vid starka uppgångar, det syns särskilt perioderna 1984, 1994–95, 1998–2000 och 2004–05. I konjunkturedgångar är revideringarna små och vanligen svagt negativa, vilket syns åren 1985–86, 1991–93, 1996–97, 2001–03 och 2008. Den enda observation som tydligt avviker från mönstret är år 2006 då de preliminära beräkningarna överskattade uppgången.

Orsaker till varför underskattning sker i uppgångsfaser behöver studeras mer ingående men en delförklaring kan vara aktualiteten i urvalen för korttidsundersökningarna. I tillväxtfaser startar flera företag och undersökningarnas urval som normalt baseras på populationen i mars månad blir då i viss mån inaktuella under året. Det medför en risk för underskattningar. I årsstatistiken är det lättare att fånga alla företag som varit aktiva under året. Risken för denna typ av täckningsfel i korttidsstatistiken är inte lika stor i nedgångsfaser eftersom nedlagda företag lättare identifieras i och med att de inte besvarar enkäterna. Denna problematik skulle då särskilt förekomma för de områden där korttidsstatistiken till stor del ersätts med årsstatistik och endast för statistik rörande näringslivet. På användningssidan gäller det särskilt

fasta bruttoinvesteringar och för produktionsidans beräkningar gäller det alla branscher.

Preliminär och slutlig BNP-utveckling

BNP-utveckling i procentuell förändring jämfört med föregående år. Revideringar i procentenheter

Källa: Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. 2008

Kontaktperson: Andreas Lennmalm, 08-506 940 54

Medskribent: Marcus Berg, konsult

Löneutveckling i ekonomin

Varför har nationalräkenskaperna visat en svagare löneutveckling än konjunkturlönestatistiken under krisen?

Det senaste året har timlöneutvecklingen i näringslivet¹ enligt vad som kan beräknas från nationalräkenskaperna varit betydligt svagare än löneutvecklingen som uppmätts i Konjunkturstatistik, löner för privat sektor. Att källorna skiljer sig åt är naturligt eftersom det finns tydliga olikheter i definitioner och avgränsningar. Jämförbarheten påverkas bland annat av hur de så kallade krisavtalen fångas i statistiken, hur semesteruttag och flexledighet har förändrats mellan åren och av förändrade nivåer på bonus och tillfälliga ersättningar.

På senare tid har skillnaderna i utvecklingen för lönebegreppet i nationalräkenskaperna (NR) respektive i konjunkturlönestatistiken (KL) ökat vilket har gett upphov till frågan om vad som ligger bakom detta. I synnerhet är det lönesumman per arbetad timme enligt NR som kan tyckas låg. Konjunkturinstitutet pekade bland annat på denna skillnad som en osäkerhet i publiceringen av Konjunkturläget för september. Avsikten med denna artikel är att studera vad som kan förklara de ökade skillnaderna och att klargöra vad som fångas upp i respektive källa.

Löneutvecklingen i ekonomin mäts på kortperiodisk basis i konjunkturlönestatistiken². Statistiken produceras av Statis-

tiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av Medlingsinstitutet (MI). Statistiken, så som den publiceras av MI, är en sammanvägning av timlönen för arbetare och månadslönen för tjänstemän. Fluktuationerna i arbetade timmar som diskuteras här slår dock inte igenom i timlönen för arbetare enligt KL. En alternativ källa till att studera löneutvecklingen i ekonomin är att använda uppgifter om utbetalda lönesummor (egentlig lön) och arbetade timmar enligt NR³. NR publicerar inte serier över löneförändringar men de beräknas av användare för analys av löneutvecklingen. Det bör påpekas att serier i NR inte ingår i den officiella lönestatistiken.

Syftet med Konjunkturstatistik, löner för privat sektor (KLP) är att mäta den underliggande löneutvecklingen i ekonomin och därför ingår inte tillfälliga utbetalningar som till exem-

¹ Branschavgränsningen i KLP respektive NR skiljer sig åt. Bland annat har KLP gått över från SNI 2002 till SNI 2007.

² Den officiella lönestatistiken består av sektorsuppdelad konjunktur- och lönestrukturstatistik samt EU-undersökningarna Labour Cost Index, Labour Cost Survey samt Structure of Earnings Survey. I denna artikel används genomgående den sammanvägda konjunkturlönestatistiken som Medlingsinstitutet publicerar.

³ Arbetade timmar är i denna studie kalenderkorrigerade arbetade timmar för anställda.

pel bonusar och arvoden i lönemåttet. De krisavtal som träffades inom industrin i den senaste ekonomiska nedgången har också exkluderats i KLP. NR syftar till att fånga alla arbetade timmar som bidrar till produktionen och de totala lönesummorna för de timmar som utförts. NR:s begrepp egentlig lön omfattar, utöver grundlön, till exempel löneförhöjningar och bonusar och andra tillfälliga ersättningar.

Även om det är svårt att tydligt peka på vad som förklarar de stora skillnaderna i löneutvecklingen enligt de båda källorna så finns det flera faktorer som påverkar jämförbarheten mellan källorna.

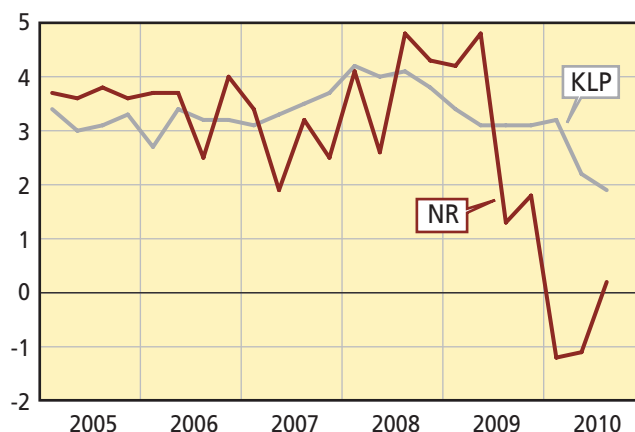
- Krisavtalen fångas upp i NR:s redovisning men exkluderas i KLP:s redovisning.
- De senaste två åren har det varit stora rörelser i semesteruttag, förskjutningar i flexitid och i arbetstidens förläggning.
- Det finns effekter i förmåner och tillfälliga ersättningar som under 2009 hållit nere lönesumman i NR.
- I KLP är uppgifterna preliminära och justeras 12 gånger innan de fastställs. Justeringarna beror främst på retroaktiva löner men kan även bero på ytterligare inkomna och upprättade uppgifter.
- Avstämningar i NR.
- Skillnader i populationsavgränsningar mellan källorna.

Löneutvecklingen enligt KLP och NR

I denna artikel är det primärt löneutvecklingen i lön per timme i näringslivet som studeras. De resonemang som förs om förklaringar till skillnaderna gäller dock till stor del också för hela ekonomin. Av diagrammet nedan framgår att NR visar en starkare ökningstakt än KLP i samband med den snabba inbromsningen i ekonomin hösten 2008. Det syns också att de båda måtten närmar sig varandra efter den "normalisering" som skett på arbetsmarknaden efter krisperioden. I samband med att försvagningen i ekonomin fortsatte under 2009 så minskade takten i löneökningarna. Det är särskilt påtagligt i NR:s redovisning. I samband med återhämtningen på arbetsmarknaden under 2010 så fortsatte ökningstakten att avta i KLP men den svaga utvecklingen är särskilt tydlig i NR.

Löneutveckling i näringslivet enligt KLP och NR

Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år

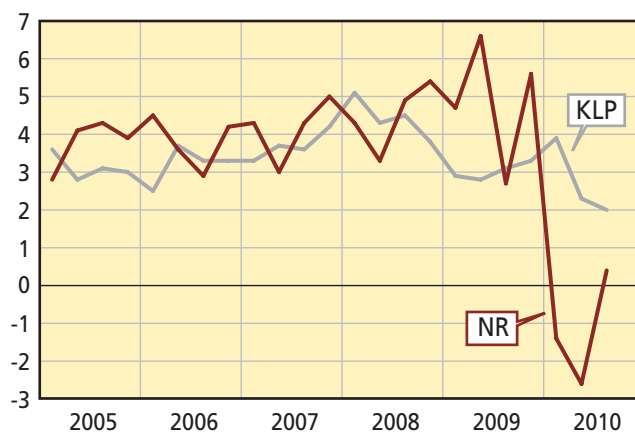
Källa: Medlingsinstitutet och Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Inom industrin tilltog ökningstakten för lön per timme enligt NR i samband med krisens inträde för att falla tillbaka kraftigt 2010 i samband med att krisavtalen började fasa ut, vilket syns i diagrammet nedan. Enligt KLP dämpades ökningstakten från andra kvartalet 2008 och försvagades ytterligare i slutet av 2008. Därefter stärktes utvecklingen andra halvan av 2009 och i början av 2010 för att dämpas på nytt andra och tredje kvartalet 2010.

Löneutveckling i industrin enligt KLP och NR

Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år

Källa: Medlingsinstitutet och Nationalräkenskaperna

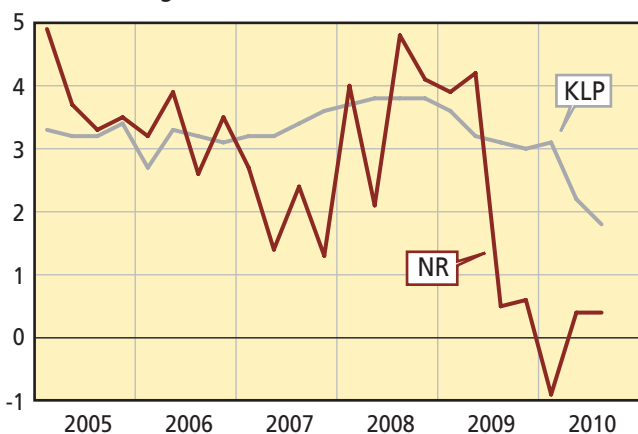
Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Diagrammet nedan visar timlöneutvecklingen inom tjänstenäringarna. I KLP avtog ökningstakten måttligt från 2009 och framåt. Enligt NR var utvecklingen mera dramatisk. Avmattningen inleddes fjärde kvartalet 2008 och tredje kvartalet 2009 stannade ökningen i stort sett av och låg fram till och med tredje kvartalet 2010 runt nollstrecket.

Löneutveckling i tjänstebranscherna enligt

KLP och NR

Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år

Källa: Medlingsinstitutet och Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Vari består skillnaderna mellan de båda källorna?

Det är svårt att renodlat studera vilka effekter som bidrar till skillnaderna mellan KLP och NR eftersom det inte är möjligt att definitionsmässigt göra källorna jämförbara. Data som i detta avsnitt används för att beskriva vissa effekter är inte alltid helt jämförbara med definitionerna i NR och KLP. De beräkningarna som görs för att beskriva skillnaderna ska i första hand ses som räkneexempel som ger indikation på vad som kan förklara skillnaderna mellan källorna.

Krisavtalen inom industrin

Nedgången i ekonomin under år 2008 och 2009 medförde att många så kallade krisavtal tecknades. De första krisavtalen kom i början av mars 2009 och de har successivt fasats ut under 2010. Krisavtalen innebar att fack och företag lokalt kan teckna avtal om att sänka arbetstiden och/eller ordna utbildning i stället för att företaget skulle varsla anställda om uppsägning. Många avtal har exempelvis lett till att utgående lön minskat med 10 procent medan arbetstiden har sänkts i samma omfattning eller mer. Krisavtalen har många gånger gjort att arbetstiden minskat mer än lönen vilket betyder att lönen per timme faktiskt har ökat trots att inkomsten minskat. Som en följd av krisen har även löneökningar många gånger skjutits framåt i tiden¹.

En undersökning som IF Metall utförde bland sina medlemmar visar att drygt 50 000 arbetare berördes av ett krisavtal. Ungefär lika många medlemmar fick sin lönerrevision framflyttad. Enligt Teknikföretagen tecknade cirka 400 av deras medlemsföretag krisavtal, vilket även det omfattade ungefär 50 000 anställda. Någon uppskattning av omfattningen av framflyttad lönerrevision har dock inte gjorts. Arbetsgivarorganisationen uppger att arbetstiden i genomsnitt minskades med 18 procent och lönekostnaden med 13 procent i de företag som omfattades av krisavtal. I undersökningen konstaterades även att lokala krisöverenskommelser var vanligast bland de största företagen².

Även Unionen genomförde en undersökning bland sina medlemmar. Den visar att 138 klubbar rapporterade att en lokal krisöverenskommelse träffats. Detta motsvarar 29 123 tjänstemän. Den vanligaste överenskommelsen var framflyttad lönerrevision (58 procent). Ungefär hälften av dessa rapporterade att lönerrevisionen blev framflyttad till första kvartalet 2010³.

Krisavtalens skiftande effekter på statistiken

MI och SCB har haft som utgångspunkt att krisavtalen inte ska påverka redovisade lönenivåer i KLP eftersom de är av tillfällig art. Detta innebär att företagets rapportering av löneuppgifter ska ha varit oberoende av om krisavtal föreligger eller ej. För kategorin timanställda med fast arbetsschema kan krisavtalen däremot ha påverkat rapporteringen. Om ett företag omfattats av ett krisavtal som inneburit att lönen och arbetstiden minskats i samma utsträckning så har inte den genomsnittliga timlönen påverkats. Däremot har den genomsnittliga timlönen ökat för anställda med fast arbetsschema som omfattas av ett krisavtal där arbetade timmar har minskat mer än lönen. Denna kategori av anställda utgör en mycket liten del av hela näringslivet och därmed bedöms krisavtalen ha haft en obetydlig effekt på förändringsskattningarna i KLP. De uppskjutna lönerrevisionerna som varit kopplade till många krisavtal har påverkat förändringstalen i enlighet med undersökningens syfte.

I NR används uppgifter om arbetade timmar från Arbetskraftsundersökningen (AKU) och utbetald lön och förmåner enligt LAPS (Lönesummor, arbetsgivaravgifter och preliminär A-skatt). Effekter både på lönesummor och arbetade timmar får fullt ut genomslag i den lönesumma per arbetad timme som kan beräknas i NR. Krisavtal som inneburit en större sänkning av arbetade timmar än av lönen eller en tidigareläggning av semester får därmed en höjande effekt på lönesumma per arbetad timme enligt NR. Framflyttade lönerrevisioner får liksom i KLP en dämpande effekt på löneutvecklingen enligt NR.

Inom ramen för denna artikel har inga försök gjorts att beräkna effekterna av krisavtalen respektive framflyttade lönerrevisioner. Lönesumman per arbetad timme inom industrin utvecklades dock starkt enligt NR under 2009 när krisavtalen löpte, undantaget tredje kvartalet 2009. Ökningen i lön per timme är vad som kan förväntas i och med att arbetstiden förkortades mer än vad lönesummorna sänktes inom ramen för krisavtalen. Lönesumma per arbetad timme föll sedan första och andra kvartalet 2010 när krisavtalen fasades ut och nya avtal ännu inte trätt i kraft inom många avtalsområden.

Inom tjänstenäringarna förekom det inte några centrala avtal med arbetstidsförkortningar och lönesänkningar av den typ

¹ <http://webapp109.scania.com/IFMetall/krisavtalet.aspx>

² www.teknikforetagen.se/upload/sve/Lokala%20kris%C3%B6verenskommelser%20i%20teknik%C3%B6retag.pdf

³ <https://www.unionen.se/UploadFiles/Dokument/Om%20Unionen/Press/Inga%20jobbgarantier%20efter%20krisavtal.pdf>

som slutits inom industrin. Det utesluter inte att den typen av avtal träffats på lokal nivå. Det har heller inte slutits nya kollektivavtal i en sådan omfattning att det bör ha någon betydande effekt på löneutvecklingen för tjänstenäringarna som helhet. Enligt MI:s årsrapport om avtalsrörelsen och lönebildningen 2009 förhandlades totalt 30 av arbetsmarknadens cirka 650 kollektivavtal. Totalt omfattades omkring 175 000 arbetstagare av 2009 års avtalsrörelse varav 70 000 tillhörde Byggnads¹.

Förändringar som inte beror på förändrad arbetstid

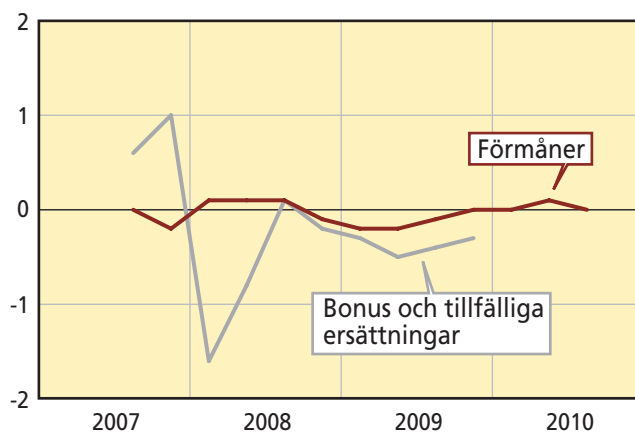
Bonusar och andra oregelbundna ersättningar liksom löneförmåner ingår i nationalräkenskapernas definition av egentlig lön men inte i konjunkturlönestatistiken. Den typen av ersättningar är inte kopplade till arbetade timmar och förändringar i utbetalningar av bonusar och andra oregelbundna ersättningar får direkt genomslag i lönesumman per arbetad timme i NR. Rörelser i dessa ersättningslag kan därmed bidra till att konjunkturlönestatistiken och NR visar olika löneutveckling i ekonomin.

Inom ramen för lönestatistiken genomförs en undersökning av bonusar och andra oregelbundna ersättningar². Löneförmåner finns särredovisade i företagens skattedeclarationer och finns därmed tillgängliga i LAPS. Både bonus och andra oregelbundna ersättningar liksom löneförmåner utgjorde 2009 cirka 2 procent av total lönesumma enligt NR.

I diagrammet nedan redovisas hur förändringen i skattepliktiga ersättningar samt förändrade bonusar och oregelbundna ersättningar bidragit till utvecklingen av lönesummorna. Uppgifter om bonusar och andra oregelbundna ersättningar finns på kvartalsbasis från tredje kvartalet 2007 till fjärde kvartalet 2009. Av diagrammet framgår att förändringar i bonusutbetalningar och oregelbundna ersättningar kan ha en ganska påtaglig effekt på lönesumman. Både 2008 och 2009 hade de en neddragande effekt och då särskilt i början av 2008. Skattepliktiga förmåner varierar mindre över tiden än bonus och oregelbundna ersättningar och dess bidrag till lönesummeutvecklingen är marginell även om de också har minskat under 2009. Därmed har dessa förmåner haft en neddragande effekt på utvecklingen av lönesumman.

Bidrag till förändring av lönesumman i NR från skattepliktiga förmåner samt bonus och tillfälliga ersättningar

Procentenheter

Källa: Medlingsinstitutet och Nationalräkenskaperna

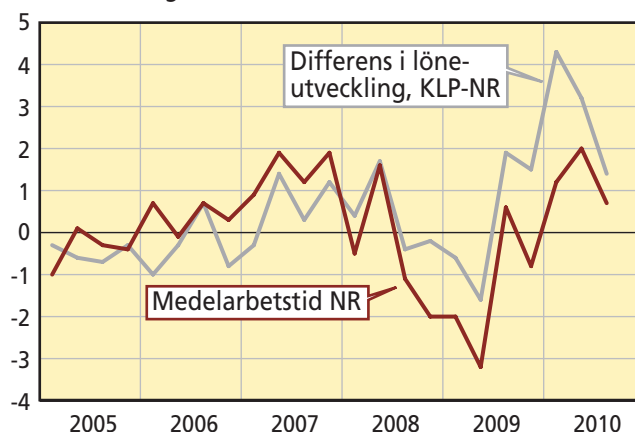
Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Förändringar i arbetade timmar som har liten eller ingen effekt på lönesumman.

Det finns en klar samvariation mellan medelarbetstidens utveckling enligt NR och skillnader mellan KLP och lönesumma per arbetad timme i NR vilket framgår av nedanstående diagram. I perioder med tydliga förändringar i medelarbetstiden ökar skillnaden mellan KLP och NR. När till exempel medelarbetstiden i NR stiger så ökar också skillnaden i löneutveckling vilket bland annat återspeglar att förändringar i medelarbetstiden inte motsvaras av samma förändringar i erhållen lön. Det i sin tur skulle kunna förklaras av variationer i den obetalda övertiden liksom ledighetsbeteende, såsom semesteruttag och flexitid, vilka inte förändrar erhållen lön.

Differens i löneutveckling enligt KLP och NR och utveckling av medelarbetstiden i NR

Procentuell förändring jämfört med motsvarande kvartal föregående år avseende medelarbetstid

Källa: Medlingsinstitutet och Nationalräkenskaperna

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Semester och annan frånvaro

Arbetade timmar enligt NR föll kraftigt under krismånaderna för att sedan stiga de tre första kvartalen 2010. En förklaring till ökningen i arbetade timmar de två första kvartalen 2010 var att semesteruttaget och ledighet till följd av arbetstidens

¹ Se Medlingsinstitutets hemsida www.mi.se

² Statistiken omfattar alla ersättningar som inte avstäms varje löneperiod vilket omfattar bonus för uppnådda resultat, trettonde eller fjortonde månadslön, tantiem, gratifikation, ackordsöverskott, provision, vinstandel etc

förläggning var betydligt lägre 2010 än motsvarande kvartal föregående år. Förändringar i uttag av semester och flexitid mellan åren ger dock liten effekt på utbetald lönesumma eftersom lön för de flesta kategorier anställda utbetalas även under semester. Fluktuationer i semester och flexledighet får därför genomslag i NR:s redovisning av lönesumma per arbetad timme. Däremot har det ingen effekt på löneutvecklingen enligt KLP. I diagrammet nedan visas förändringar i semesteruttag och flexledighet enligt AKU. Förändringen i ledigheten är ställt i relation till arbetade timmar för att visa hur stor effekt det förändrade ledighetsbeteendet har på arbetade timmar totalt. Första kvartalet 2010 minskade semester- och flexfrånvaron med två procent. Ökningen av arbetade timmar det första kvartalet 2010 kan då delvis förklaras av ett minskat uttag av semester och flexledighet. Det bidrar till en minskad lönesumma per timme enligt NR. Motsvarande effekt syns för tredje kvartalet 2009 och andra kvartalet 2010. Däremot är effekten det motsatta tredje kvartalet 2010, det vill säga uttaget av semester och flex ökade vilket har bidragit till att hålla tillbaka arbetade timmar. Lönesumma per arbetad timme enligt NR påverkas positivt av detta. Även om löneutvecklingen enligt NR ökar tredje kvartalet 2010 så är ökningstakten svagare än förväntat mot bakgrund av den tydliga förändringen i semester och flexledighet. Detta visar på svårigheten att förklara löneutvecklingen enligt NR utifrån hur enskilda effekter påverkat utvecklingen.

Förändring i frånvaro till följd av semester och arbetstidens förläggning i relation till arbetade timmar

Procentenheter

Källa: AKU arbetade timmar och frånvaro

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

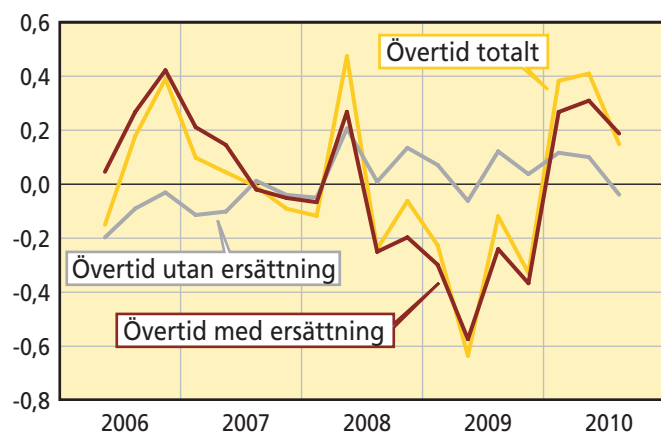
Betald och obetald övertid

I KLP ingår övertidsersättning som en del i lönemåttet för arbetarna men inte för tjänstemännen. I NR ingår både betald och obetald övertid såsom den fångas i AKU. Övertidsarbete påverkar löneutvecklingen på olika sätt beroende på om övertiden är betald eller obetald. Obetald övertid innebär att antalet timmar ökar men lönesumman är oförändrad. Det medför att lönesumma per arbetad timme enligt NR faller. Om övertiden däremot är betald och övertidsersättning utbetalas så leder det till en ökad lön per timme.

I följande diagram beskrivs hur den betalda och obetald övertiden har påverkat arbetade timmar enligt AKU. Under 2009 minskade betald övertid påtagligt medan obetald övertid ökade måttligt. En minskning i den betalda övertiden gav en viss neddragande effekt i KLP men båda effekterna bidrog till en lägre löneutveckling enligt NR. De första två kvartalen 2010 ökade den betalda övertiden vilket höjde timlöneutvecklingen både enligt KLP och enligt NR.

Betald och obetald övertid i relation till arbetade timmar enligt AKU

Procentenheter

Källa: AKU

Data t.o.m. tredje kvartalet 2010

Andra faktorer som påverkar jämförbarheten

I NR används både för lönesummor och arbetade timmar delvis olika källor för beräkningarna på bransch, sektor och för totala ekonomin. Det medför att justeringar behöver göras för att branscher och sektorer ska summera till resultaten för hela ekonomin. I avstämningen mellan offentlig sektor och näringslivet så är det i första hand näringslivet som justeras. I lönesummorna redovisas denna diskrepans explicit för kvartalen men för arbetade timmar och sysselsatta finns den implicit i redovisade uppgifter. Under 2010 har de källor som används i beräkningarna visat ovanligt stora skillnader vilket medfört att justeringarna av arbetade timmar liksom lönesummor för näringslivet också varit ovanligt stora. Dessa justeringar bidrar till att utvecklingen av lön per timme i näringslivet är svagare än vad primärstatistiken visar, det vill säga lönesummor i näringslivet enligt LAPS och arbetade timmar i näringslivet enligt AKU. Detta avstämningsförfarande påverkar redovisade resultat i NR för branscher och sektorer men inte för ekonomin totalt.

Det finns vissa skillnaderna i avgränsning av populationen mellan konjunkturlönestatistiken för privat sektor och näringslivet i NR. Dessa skillnader har studerats och konstaterats att det har marginell effekt på jämförbarheten när det gäller löneutvecklingen.

I de uppgifter över lönesumma som redovisas i nationalräkenskapernas ingår sjuklön, det vill säga den del som arbetsgivaren betalar när sjukfrånvaron är två veckor eller kortare, den så kallade korta sjukfrånvaron. Förändringar i den korta sjukfrånvaron påverkar då lönesumma per arbetad timme i NR genom att arbetade timmar förändras men mot-

svarande förändring inte sker i utbetald lönesumma eftersom sjuklön utbetalas vid sjukfrånvaron. En minskning i den korta sjukfrånvaron skulle därmed innebära att timlönen enligt NR faller. Uppgifter från statistiken över sjukfrånvaro¹ visar inga trendmässiga förändringar i sjukfrånvaro som bidrar till att förklara skillnaderna i löneutveckling enligt KLP och NR.

Efter det första publiceringstillfället av preliminära uppgifter i KLP så görs justeringar under 12 månader innan uppgifterna slutligen fastställs som definitiva. Justeringarna beror främst på retroaktiva löner men kan även bero på ytterligare inkomna och upprättade uppgifter. De retroaktiva lönerna periodiseras i KLP tillbaka till den månad utbetalningen avser. I NR får de retroaktiva lönerna istället fullt utslag under utbetalningsmånaden. De senaste åren har april varit den klart största avtalsmånaden. De retroaktiva lönebeloppen betalas i regel ut någon eller några månader efter avtalsmånaden. I KLP har den preliminära genomsnittslönen avseende april de senaste fem åren justerats upp mellan 0,4 och 1,3 procent för arbetare och mellan 0,7 och 1,2 procent för tjänstemän. Justeringarna mellan april 2009 och april 2010 var relativt låga, 0,4 respektive 0,9 procent. I vilken omfattning hanteringen av retroaktiva löneutbetalningar bidrar till skillnaderna i löneutveckling mellan NR och KLP har inte uppskattats eftersom underlag saknas².

Slutsatser

Utifrån den beskrivning och de jämförelser som gjorts av KLP och NR är det viktigt att konstatera att det är stora skillnader i definitioner av löneutvecklingsbegreppet. Det är därför naturligt att löneutvecklingen, baserad på lönesumma per arbetad timme beräknad från NR, under perioder skiljer

sig från löneutvecklingen enligt KL.

Skillnaderna mellan KLP och NR för en längre tidsperiod är i genomsnitt små. Räknat från år 2000 till och med 2009 visar KLP en genomsnittlig löneökningstakt på 3,5 procent vilket är 0,3 procentenheter lägre än vad NR visar för näringslivet. För hela ekonomin är löneutvecklingen enligt KL 3,6 procent vilket är 0,2 procentenheter lägre än i NR.

Förklaringar till att de båda källorna har visat större skillnader än normalt i detta läge i ekonomin är framförallt att

- I KLP har valet gjorts att exkludera krisavtalen för att kunna fånga den underliggande löneutvecklingen. I NR:s redovisning inkluderas alla förändringar i arbetstid eller löner som överenskommit i krisavtalen. Detta bidrar till de stora skillnaderna i löneutveckling inom industrin som källorna beskriver från och med andra kvartalet 2009 och framåt.
- De senaste två åren har det varit stora rörelser i semesteruttag, förskjutningar i flexitid och i arbetstidens förläggning. Det påverkar antalet arbetade timmar i NR och därmed den lönesumma per timme som kan beräknas. Effekten av dessa förändringar i frånvaro kan vissa kvartal vara betydande.

Det finns inte data att belysa vilka bonusar och andra oregelbundna ersättningar som utbetalats under 2010. Men data för perioden från och med tredje kvartalet 2007 till och med fjärde kvartalet 2009 visar att förändringar i bonus och andra oregelbundna ersättningar kan ha en betydande effekt på den totala lönesummans utveckling och därmed lönesumma per timme enligt NR.

Kontaktperson: Andreas Lennmalm, 08-506 940 54

Medskribenter: Torkel Brinkenfeldt

Peter Gidlund

Ann-Marie Persson

Sofia Runestav

¹ Konjunkturstatistik över sjuklöner som produceras av SCB.

² Effekten av de retroaktiva betalningarna diskuteras i rapporten Att mäta löneutvecklingen – Slutrapport från Medlingsinstitutets arbetsgrupp för lönestatistik.

Beskrivning av källorna

Konjunkturstatistik, löner för privat sektor (KLP)

KLP är en månatlig urvalsundersökning som har som huvudsyfte att belysa lönenivån och dess förändring över tiden inom den privata sektorn. Undersökningen produceras av SCB på uppdrag av Medlingsinstitutet (MI).

SCB redovisar statistiken i form av genomsnittliga timlöner för arbetare och genomsnittliga månadslöner för tjänstemän¹. All statistik publiceras uppdelat efter näringsgren och för samtliga löner publiceras förändringstal jämfört med samma månad föregående år.

MI publicerar bland annat löneutvecklingen uppdelat efter månad och år för olika branscher och sektorer samt för hela näringslivet². Näringslivet består av arbetare och tjänstemän sammanräknat. Det bör observeras att de löneökningstakter som publiceras av MI för arbetare och tjänstemän kan skilja sig från de löneökningstakter som publiceras av SCB. Detta beror på att MI väger ihop förändringstal för olika näringsgrenar med årsvisa vikter. MI gör även vissa justeringar och kompletteringar för sådana löneförändringar som inte ger utslag i SCB:s redovisning, exempelvis arbetstidsförkortningar och engångsbelopp.

Uppgifterna är preliminära under tolv månader efter kalendermånadens slut. Det innebär att det kan tillkomma ytterligare löneökningar i form av retroaktiva löneutbetalningar samt görs justeringar på grund av ytterligare inkomna blanketter.

Löneutveckling enligt NR

Löneutvecklingen i ekonomin kan beräknas från nationalräkenskaperna genom att använda uppgifter om lönesummor och arbetade timmar. Vid en sådan beräkning bör lönesummor relateras till kalenderkorrigerade arbetade timmar. Lönesumman varierar inte på samma sätt med helgdagarnas förläggning som arbetade timmar gör. Genom att göra jämförelsen med kalenderkorrigerade timmar så tas hänsyn till denna skillnad. I de jämförelser som görs i artikeln används arbetade timmar för anställda vilka har kalenderkorrigerats med samma metod och modeller som används för arbetade timmar för sysselsatta totalt.

Uppgifterna om lönesumma och arbetade timmar i nationalräkenskaperna grundar sig på flera olika statistikkällor. De huvudsakliga källorna för lönesummor på kvartalsbasis är Lönesummor, arbetsgivaravgifter och preliminär A-skatt (LAPS), Kvartalsenkäter för primärkommuner respektive landsting samt ESV:s sammanställning av myndigheternas redovisning. Årsberäkningarna av lönesummorna i NR baseras på den kontrolluppgiftsbaserade lönesummestatistiken (LSUM). För branscher och sektorer används uppgifter från undersökningen Företagens ekonomi, ESV och Räkenskapsammandrag för kommuner och landsting. Utöver grundlönen ingår exempelvis följande i lönesummebegreppet i NR: lönetillägg för övertid, nattarbete och dylikt, personalförmåner såsom bilförmån och kostförmån, bonusar, semesterersättning, provisioner, avgångsvederlag och så vidare. Dessutom görs ett tillägg i beräkningarna för "svart" lön. I lönesummebegreppet ingår också exempelvis ersättning som betalas ut av inhemska bolag till personer i utlandet och andra lönepåslag och utgifter som påverkar löneinkomsterna och arbetskraftskostnaderna.

Kvartalsuppgifterna för arbetade timmar bygger på Arbetskraftsundersökningarna (AKU). För sektorer och branscher används även uppgifter från Kortperiodisk sysselsättningsstatistik samt konjunkturlönestatistik för privat sektor och de offentliga sektorerna.

AKU är NR:s huvudkälla för arbetade timmar även i årsräkenskaperna. Liksom i kvartalsräkenskaperna kompletteras AKU med annan statistik för beräkningarna av näringslivets branscher och de offentliga sektorerna. För näringslivets branscher används även den registerbaserade arbetsmarknadsstatistiken (RAMS) och Företagens ekonomi (FEK). För de offentliga sektorerna används uppgifter från struktur- och konjunkturlönestatistiken och från Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

1 Samtliga genomsnittliga timlöner inkluderar rörliga tillägg och redovisas inklusive och exklusive övertidstillägg. Redovisningen av genomsnittliga månadslöner omfattar överenskommen lön, inklusive och exklusive rörliga tillägg (exklusive övertidstillägg i båda fallen).

2 Löneutveckling för arbetare redovisas inklusive rörliga tillägg och inklusive övertidstillägg. För tjänstemännen omfattar redovisningen löneutvecklingen inklusive rörliga tillägg och exklusive övertidstillägg.

Summary

Strong recovery

In contrast to the financial worry and slow growth in parts of Europe, the Swedish economy was again characterised by a strong recovery in the third quarter. Inventories and gross fixed capital formation accounted for the largest contributions to GDP growth. The strong development figures should of course be seen in light of the crucial ordeal in the previous year. However, the domestic market has definitely recovered quickly.

GDP rose by 2.1 percent in the third quarter in seasonally adjusted figures in comparison to the previous quarter. Compared to the same quarter last year, GDP rose 6.9 percent.

GDP and value added for producers of goods and services respectively

Percent change from previous quarter. Seasonally adjusted

Source: National accounts

Data up to and including third quarter 2010

Production in industry increased with unchanged strength during the third quarter. The goods producing sector fell the most in the downturn phase but was now the main driving force. Even the service producing industries increased, although at a more moderate rate. The most rapid growth among the goods producing industries took place in the mining and quarrying industry. The construction industry also boomed. The larger construction companies are now favoured with the expansive programmes for new dwellings in many parts of Sweden, while the smaller ones can take advantage of tax deductions for renovation.

Swedish households have been in a spending mood during the summer and the beginning of the autumn. During the third quarter, households increased their consumer expenses by 1.4 percent from the second quarter and 5.6 percent at an annual rate. These are high figures even in an international perspective. Several factors are behind the optimism: continued high interest rates, rising stock market rates and real estate prices, an even stronger labour market

and favourable economic forecasts. Households' interest in shopping covered a broad area, and most of the items in the household budget increased, but expenses for cars rose the most.

Gross fixed capital formation increased for the fourth quarter in a row. Together with inventory investments, this was behind the greater part of the third quarter growth. However, the rate of increase in recent quarters does not reflect the downturn – the investment level is considerably lower than the year before the drop in 2009. Inventory investments continue to contribute considerably to GDP growth, but the inventory build-up until now is modest in relation to the previous cutbacks.

Exports of goods were strong and also increased much quicker than world trade in the third quarter. However, the rate of increase slowed down somewhat compared to the previous quarter. Two product groups had unusually high development figures, both for exports and imports: motor vehicles and telecommunication products. Aside from the strong export development, imports have increased sharply in the wake of big spending households and companies wanting to invest. Net exports resulted in a negative GDP contribution for the fifth quarter in a row. An alternative way to look at the GDP growth that emphasizes the significance of exports for the Swedish economy is to adjust the imports for all items in the balance of resources and not only exports. Based on these alternative calculations, exports accounted for 2.8 percentage points to GDP increase.

Unemployment continued to drop, but the rate during third the quarter was rather modest. The proportions of unemployed women and men were 8.2 and 8.4 percent respectively, according to seasonally adjusted data. It is worth mentioning that these values are still 2–3 percentage points higher than during the economic boom about three years ago. Within the private sector the number of vacancies increased quicker than the number of available jobs. This may be an indication that it takes longer to fill available jobs and that there is a shortage of labour in some areas.

Sweden's Economy – a statistical perspective also includes two theme articles focusing on the National Accounts. The first article studies how GDP and the main variables of the user side have been revised over the last ten years. The results show that the revisions of GDP still have a systematic error, but these have been reduced compared to the 1990s. Gross fixed capital formation is the aggregate that has been revised the most. The second article studies the reasons for the increasing difference in wage trends between what is calculated in the National Accounts and what is measured in the Short term Statistics, wages and salaries for the private sector.

Ansvarig utgivare:

Monica Nelson Edberg

Frågor om innehållet i denna publikation kan ställas till:

Peter Buvén, redaktör	08-506 945 28
Olle Grünewald, redaktör	08-506 947 47
Tomas Thorén, redaktör	
Fredrik W Andersson	019-17 62 61
Andreas Lennmalm	08-506 940 54
Bo Sandén	08-506 946 94

Medskribenter:

Marcus Berg, konsult
Torkel Brinkenfeldt, nationalräkenskaper
Peter Gidlund, löner och arbetskostnad
Ann-Marie Persson, löner och arbetskostnad
Leif Munters, konsult
Sofia Runestav, nationalräkenskaper

Grafisk form:

Monica Andersson 08-506 943 62

Förfrågningar kan även göras via e-post med adress: förnamn.efternamn@scb.se.

Sveriges ekonomi – Statistiskt perspektiv

ISSN 1653-3828

URN:NBN:SE:SCB-2010-A28T11004_pdf (pdf)